

PIRAMIDA

NEODVISNA REVIIJA ZA POLITIČNA, SOCIALNA,
KULTURNA VPRAŠANJA IN LEPOSLOVJE

LETO I.

ŠTEV 1.

V S E B I N A :

UREDNIŠTVO: Beseda na pot. — VLADIMIR RUPNIK: Marksistično mahničevstvo. — BORIS SIMIČ: Kriza in odgovornost individualistično degenerirane inteligence. — PAVEL PIRIN: V mrtvo jutro. — RADIVOJ REHAR: Enakovrednost in enakopravnost narodov. — GRETA REHBAUERJEVA: Saj nikoli nisem ... — ES-SAD BEY: Katastrofa na Hodinskem polju. — R. L. PETELINOVA: Materino pismo. — R. PETERLIN-PETRUŠKA: Jaz sem jo videl. — DR. A. B.: Razmerje državnih uslužbencev do vladnih režimov. — RADIVOJ REHAR: Demokracija ali diktatura? — ANTON OVEN: Stoletnica Prešernovega Krsta pri Savici. — PREŠAR: Prešernoslovcu. — Nova pisarija. — RADIVOJ REHAR: Polom Zveze narodov in kolektivne varnosti. — REVIJA: Mariborskim literatom. — OBZORNIK: Slovenski jubilanti: Dr. Matija Murko, Milan Skrbinšek, dr. France Stelè, Ferdinand Seidel, Alojzij Repič, Rade Pregarc. — Domače slovstvo: Sušnikov »Pregled svetovne literature«, Šlebingerjeva »Geologija mariborske okolice«, Časopis za zgodovino in narodopisje. — Likovna umetnost: Maleševe »Sence ali knjiga lesorezov in linorezov«, Razstava Slavka Tomerlina. — Gledališče: Mestno gledališče v Ptuju. — Politični zapiski. Na platnicah: Razni zapiski. Objave uredništva.

11

9

3

6

MARIBOR

MAJNIK

98628

Revija „PIRAMIDA“ izhaja v začetku vsakega meseca.

Naročniki kolekcije knjig za poslovno leto 1936/37 jo prejema**jo brezplačno**, za ostale naročnike stane naročnina za vse leto 60 Din, za pol leta 30 Din, za četr**t leta 15 Din**. Posamezna številka 7 Din.

Uredništvo in uprava v Mariboru, Prečna ulica 3/I.

Izdaja in zalaga: Založba »Piramida« v Mariboru.

Predstavn**ik in urednik: Radivoj Rehar**, pisatelj in publicist v Mariboru.

Tiska: Mariborska tiskarna d. d. v Mariboru.

Predstavn**ik: Stanko Detela** v Mariboru.

ZALOŽBA „PIRAMIDA“ V MARIBORU, PREČNA ULICA 3/I.

Za prvo poslovno leto, ki se je začelo 1. maja l. 1936. in se konča 30. aprila l. 1937., izdamo za svoje naročnike štiri obsežne, najmoder**neje opremljene knjige**, in sicer:

Radivoja Reharja »SEMISIRIS«, utopični, a realno pisani roman, ki izide meseca junija letos;

Essada Beya »NIKOLAJA IL«, oris življenja in tragičnega konca zadnjega ruskega carja v neverjetno živem in romanu se približajočem opisu svetovno slavnega avtorja in prevodu Pavla Pirina, ki izide meseca septembra;

Radivoja Reharja »SIDO SILANOVO«, realistični roman iz naše povojne sodobnosti v Mariboru in Dravski dolini z opisi mnogih znanih oseb in dogodkov, ki izide meseca decembra;

Emila Ludwiga »NIL«, življenjep**is svetega veletoka v Afriki od izvirka do ustja in skozi dobe zgodovine**, po znanem sijajnem pripovednem načinu Emila Ludwiga in lepem prevodu Pavla Pirina, ki izide meseca marca prihodnjega leta.

Mesečnik »PIRAMIDO«, prvo in edino revijo v Mariboru, prejmejo naročniki teh štirih knjig brezplačno, ostali naročniki pa po naročniški ceni 60 Din na leto.

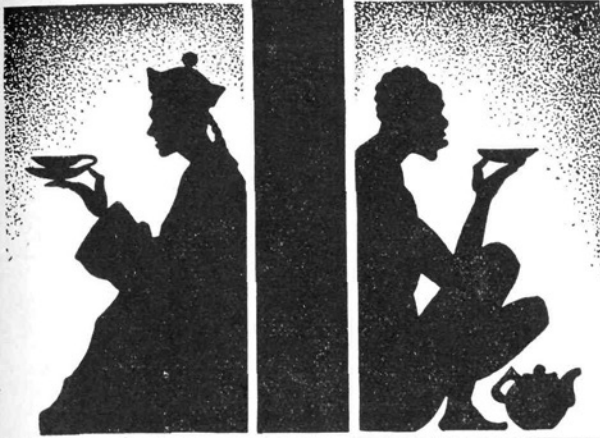
Naročnina za vse štiri knjige (in revijo) znaša: vezane v platno 240 Din ali 20 Din na mesec; vezane v polusnje 300 Din ali 25 Din na mesec; broširane 192 Din ali 16 Din na mesec. Kupljena v knjigarnah stanejo dela 40% več.

Naročajte in pridobivajte naročnike! Zahtevajte prospekte! Plačajte v red**u naročnino**, da se ne naberejo zaostanki v škodo naročnika in založbe!

Naročila sprejema: Založba »Piramida«, Maribor, Prečna ul. 3/I.

ČAJ

KAVA

Z. Anderle
GOSPOSKA UL. 20.

**JOSIP
KARNIČNIK**

TOVARNIŠKA
ZALOGA PE-
RILA, MODNA
TRGOVINA

MARIBOR
GLAVNI TRG 11

TOVARNIŠKA
ZALOGA

„SORO“
OBLEK

DRAGO

ROSINA

MARIBOR

VETRINJSKA 26

ZALOGA GA-
LANTERIJE,
DROBNARIJ,
PARFUMERIJE,
PLETENIN,
PAPIRJA itd.

40 VRST

Karo

že od Din

128.-

naprej!

Izdelovanje likerjev, dezertnih vin in žganjarna

JAKOB PERHAVEC

MARIBOR, GOSPOSKA ULICA 9

Na debelo!

Telefon 25-80

Na drobno!

Vedno v zalogi vse vrste likerjev, žganja, ruma, konjaka in dezertnih vin

Pregledne kartoteke „SOFRA“
Pisalni stroji „REMINGTON“
Pisalni stroji „OLYMPIA“
Din 1880.—

Štampiljke, pečatniki,
zumbe za uničevanje kolkov

SOKLIČ-„SOFRA“
MARIBOR
Aleksandrova c. 43
Grajski trg 1
Telefon 25-10

zastopniki se sprejmejo

Ročne harmonike in glasbila

vseh vrst DIREKTNO IZ TOVARNE
odnosno tov. skladišča izredno poceni
kakor: ročne harmonike od Din 59.—, gitare od
Din 128.—, piano-harmonike od Din 790.—, vio-
line od Din 65.—, tamburice od Din 60.—, man-
doline od Din 60.—

S pomočjo poučne kajžice „KAKO POSTANEM DOBER
GODBENIK“, ki jo prejme vsakdo brezplačno, se zamo-
rete naučiti igrati na vsako glasbilo brez učitelja

Zahtevajte brezplačen cenik!

MEINEL & HEROLD

D. Z. O. Z.

Zaloga tovarne glasbil: MARIBOR, št. 236

Ljudska samopomoč v Mariboru

registrirana pomožna blagajna

Maribor - Grajski trg 7

ZAVARUJE vse zdrave osebe od 17. do 70. leta za POGREBNINO za največ Din 10.000 in vse mladoletne od 1. do 16. leta za DOTO za največ Din 25.000 — Krajevni zastopniki se sprejmejo za vsak kraj Dravske banovine — Zahtevajte brezobvezno pristopne izjave
Ustanovljena l. 1927, izplačala že nad 22 milijonov na podporah

FRANJO MAJER

MARIBOR, GLAVNI TRG 9

Velika izaloga angleškega sukna za gospode in dame
Velika izbira svilenih tkanin v modernih barvah in vzorcih

*Za žehito
uporabljajte samo
terpentinovo milo*

Zlatorog

Pazite na varstveno znamko in modro-rumeni omot !

PRIPOROČA SE

DRUGERIJA IVAN PEČAR

MARIBOR, GOSPOSKA ULICA 11 TELEFON 25-21

DRUGE, KEMIKALIJE, PARFUMERIJA · SANITETNA IN GUMENA ROBA
SPECIALNA TRGOVINA - AMATERSKO DELO, FOTO, POVEČANJE,
RAZVIJANJE, KOPIRANJE - **HITRO IN STROKOVNO**

POSOJILNICA

R. Z. Z. O. P.

MARIBOR, NARODNI DOM

USTANOVLJENA
1882

USTANOVLJENA
1882

Stanje hranilniš vlog blizu 60 milijonov dinarjev. Rezervni sklad nad 10 milijonov dinarjev - Sprejema hranilne vloge na knjižice in na tekoči račun ter jih obrestuje najkulantneje.

Lahki čisti bencin
lahka bencinska mešanica
avtomobilska olja

Atlantic
Teapic
Texas

strojna in cilindrska olja
ter use masti:

MOTOROIL

d. z. o. z. za razpečavanje mineralnih olj

Maribor

Telefoni: 29-22, 29-23 in 29-24

Zaloga pohištva

Ernst
Zelenka

Maribor, Ulica 10. oktobra 5

priporoča svojo bogato zalogo spalnic,
jedilnic, gosposkih sob, klubskih
garnitur, otomanov, matrac iz
žime in afrika, zastorov,
preprog, odej ter useh
drugih stanovanj.
potrebščin

*

Sprejemam v plačilo tudi hranilne
knjižice domačih denarnih zavodov

Solidne cene! Dobro blago!

BESEDA NA POT

Kdor je še sposoben dvigniti se iz sedanje tvarne in duhovne uboščine in ga individualizem ubijajoče razmere časa še niso popolnoma uklonile v jarem resigniranega oportunitizma, te najbolj značilne slabosti naše slovenske sodobnosti, bo brez pridržka priznal, da preživljamo Slovenci eno najbolj žalostnih obdobj svojih novejših zgodovine. To obdobje se je rodilo na eni strani iz splošnega političnega, socialnega, gospodarskega in kulturnega položaja v svetu, na drugi pa iz naših posebnih domačih razmer, ki so jih zakrivali nad nami drugi, ali pa smo jih mi sami, to se pravi tisti, ki sta jih položaj in čas postavila legitimno, večinoma pa ilegitimno narodu na čelo.

Ako pa pregledamo in izmerimo položaj tega žalostnega obdobja, moramo žal ugotoviti, da težišče tragike ni v tem, da to obdobje preživljamo, marveč v naši strahotni pasivnosti in neinicijativnosti, kakor tudi v tem, da že leta in leta zaman čakamo na klicarja, ki bi se dvignil nad letargični narod in zatrobil alarm. Vsi, v katere smo upali in verovali, so po vrsti ubili v nas upanje in vero. Morda ni naroda, katerega bi bili njegovi voditelji tako razočarali, kakor so naši nas. In tako stojimo sedaj v tem žalostnem obdobju brez upanja in vere. Nikogar ni, o katerem bi mogli reči: Ta je, ki nas popelje iz žalostne, temne in sramotne sedanjosti v svetlo in ponosno bodočnost.

Na vsem Slovenskem nimamo politika, sociologa, ali kulturnega glasnika, ki bi imel lastnosti človeka, da bi lahko postal naš veliki vodnik, a prav tako tudi ne gibanja. Vse je kompromitirano, bodisi politično, moralno ali duhovno, najbolj pa zastrupljeno z revnim oportunitizmom, ki je pripravljen zavreči vse velike bitne in trajne interese naroda za male trenutne in po vrhu še skrajno problematične koristi.

Kakor nimamo voditelja ali gibanja, od katerega bi lahko pričakovali rešitve, tako nimamo glasila, ki bi hotelo, moglo in smelo svobodno in objektivno ugotavljati obstoječa dejstva. Naš dnevni tisk je v rokah političnih strank, ki so postale le sebi namen, namesto da bi bile služabnice naroda. Naš revikalni tisk, v kolikor ni prav tako organ teh strank, je zastrupljen po ozkogrudnih tendencah posameznih svetovnih naziranj, izraženih v takozvanem meščanskem naprednjaštvu, strankarskem kmetijstvu, političnem katolištvu, vseh vrst marksizmu in fašizmu, od katerih se nobeno ne more dvigniti do narodnega univerzalizma, t. j. do objetja naše narodne enote v smislu celote z vsemi njenimi problemi in zahtevami, ki segajo po lastnosti višje, absolutne dobrine — nad svetovne nazore in stranke.

Tako glasilo, prvo in edino, hoče biti naša revija. Nismo je ustanovili zato, da bi zastopala kako določeno stranko ali svetovno naziranje, marveč zato, da bo zastopala naše občne narodne interese ter zahteve, segajoče nad politična

gibanja in torej take, da morajo biti suprema lex, conditio sine qua non in noli tangere vseh nazorov, strank in struj. Mi vidimo v meščanskem naprednjaštvu, strankarskem kmetijstvu, političnem katolištvu, marksizmu, in če hočete nazadnje tudi v fašizmu, le notranja politična, socialna, ekonomska in kulturna trenja v življenju naroda, zato zahtevamo od njih, da priznajo: da obstoja nad njimi še neka višja, absolutnejša, potom odmirajočih in na novo se rodečih generacij večno živa vrednota, t. j. narod, iz katerega so izšla in zaradi katerega obstojajo, ne pa narobe. Naj torej ubirajo še tako ločena pota, njih cilj mora biti na koncu vseh koncev vedno isti: služiti narodu in po njem človeštvu ter delovati na to, da se uresničijo njegovi najvišji ideali. Politično in vsako drugo gibanje, ki temu ne služi, je za narod brezpomembno ali celo škodljivo in zato nima pravice do obstanka, pa naj si je tudi v preteklosti kdaj pridobilo še tako velike zasluge. Zato ga bomo sodili samo tako, kakor prenese oceno s tega edinega stališča!

Prav tako svobodni, izven uplivov struj in tendenc, hočemo biti tudi pri presojanju in ocenjevanju socialnih ter kulturnih pojavov. Nam je vsako kulturno in socialno delo enako dragocena vrednota, pa naj izide iz rok tvorca kateregakoli svetovnega nazora ali umetniškega pravca, samo da predstavlja res pozitivni doprinos k obogatitvi naše narodne, družbene in kulturne stavbe. Nismo torej načelni nasprotniki nobene politične, socialne ali kulturne smeri, zato pa smo neizprosni bojevniki proti vsaki njihovi zablodi, a še manj poznamo kakršnekoli osebne simpatije ali antipatije. Naše neizpremenljivo geslo je in ostane: Boj vsemu nezdravemu in negativnemu za zdravo in pozitivno! In za to geslo se hočemo boriti s strastnim fanatizmom prvih kristjanov.

Biti hočemo tedaj svobodna tribuna v edini službi našega naroda kot enote in celote, ne da bi si pri tem morda megalomansko domišljali, da moremo že sami in preko noči izvršiti svoje poslanstvo in doseči visoki cilj. Biti pa tudi nočemo lestev, po kateri bi kdo plezal k svojim osebnim ciljem. Naš posel je le klicarstvo, glasništvo alarmistov v najžalostnejšem obdobju naše zgodovine. Kdor je v svojem bistvu še nenagnit in pošten, nam bo gotovo nesebično pomagal vršiti to zgodovinsko poslanstvo s tem, da bo revijo naročil, plačal in širil. Kajti revija s takim programom nima fondov ter ni in ne bo nikoli deležna milosti in podpore od nikogar, izven nakazil plačujočih naročnikov.

S krajem izhajanja v Mariboru bo revija že po tem samem dejstvu tudi edino revialno glasilo Maribora ter bivše Spodnje Štajerske. S tem pa nikakor noče biti lokalnega značaja, marveč bo v vsem in po vsem svojem delu občena-rodna, ne ozirajoč se na bivše deželne ali sedanje državne meje. S poudarkom izhajanja v Mariboru hočemo podčrtati samo to, da bomo v posameznih podrobnih, zlasti kulturnih pregledih, posvečali posebno pažnjo temu v tem oziru preveč zanemarjenemu ozemlju in njega živemu snovanju.

Uredništvo.

MARKSISTIČNO MAHNIČEVSTVO

Na prelomu stoletja se je bil v slovenski duhovni javnosti žolčljiv boj med ozkim klerikalnim in širokim liberalnim gledanjem na pomen in naloge umetnosti, zlasti leposlovne. Začetnik tega boja je bil škof dr. Mahnič, fanatični rimski katolik, ki je proglašal za nepotrebno, zablodno ali celo škodljivo vsako umetnost, ki nima religiozne tendence. Oborožen s tem orožjem, je navalil dr. Mahnič tudi na pesnika Simona Gregorčiča ter ga prisilil k neplodnemu molku. Vsi slovenski liberalni duhovi so takrat deklarirali »mahničevstvo« kot reakcionarstvo, ki ne bi, ako bi se v celoti obveljavljalo, uničilo samo umetnosti sploh, ampak tudi takozvano katoliško umetnost samo. Kako prav so imeli, je dokazala prav ta »katoliška« umetnost, reprezentirana po »Domu in svetu«, katerega je urejeval takrat mahničevac dr. Fr. Lampe. Postala je na eni strani zgolj dekla plehkega zunanjega, strankarskega katolicizma, na drugi pa tako sterilna, da so jo obsodili in zavrgli sami poznejši liberalnejši katoliški kulturni delavci.

Boj proti mahničevstvu za svobodno umetniško ustvarjanje se je bil takrat in še dolgo pozneje z vso neizprosnostjo, zmagal pa je seveda široki, zdravi duh liberalizma. Novokatoliški umetnostni ideolog dr. France Vodnik pravi o tem v lanski zadnji številki »Doma in sveta«: »In čeprav ni bilo (na Slovenskem) še vse tako, kakor bi moralo biti, so se vendar visoko dvignile in razpršile dušeče megle, ki so zakrivale naš duhovni svet pred pet in dvajsetimi, tridesetimi leti; ozračje v našem kulturnem življenju se je vsaj nekoliko zvedrilo.«¹⁾ Dr. Mahnič in dr. Lampe pač nista pričakovala, da bo katoliška generacija, ki jima bo sledila, v samem istem »Domu in svetu« označila njune ideje za »dušeče megle«. Oba moža okostenelega, enostranskega duha, sta doživela tako polom, kakršnih poznamo malo v kulturni zgodovini slovenski.

Nova, širje razgledana in liberalnejša slovenska katoliška intelektualna generacija se je pa dvignila še više. V že citiranem zvezku »Doma in sveta« je napisal drugi katoliški ideolog dr. Stanko Gogala razpravo »Religija in kultura«, v kateri ugotavlja, da mora tudi strogo katoliško religiozni človek gledati na kulturne pojave objektivno in jih presojati s širših, splošnih vidikov, ker bi sicer bilo mogoče, »da bi bil krivičen do splošne kulture in do spoznanja kulturnih vrednot, če bi jih hotel dojemati in uživati (le) z vidika religiozne kulture in posameznih po njem na več ali manj popolni ali nepopolni način spoznanih religioznih vrednot. Ker je že človeško spoznanje religioznih vrednot nepopolno, zato bo gotovo nepopolno tudi spoznanje splošne kulture, če bi izhajalo iz heteronomnih, tuje-rodnih vidikov. Pozneje bomo mogli ugotoviti, da je tudi za popolnost spoznanja religiozne kulture zelo važno neposredno spoznanje ostale in splošne

¹⁾ France Vodnik: Odgovor Ivu Brnčiču in njegovim. »D. i. s.« str. 526.

kulture in da šele združitev obeh vidikov nudi nekako popolno sliko o objektivni stvarnosti. Zaenkrat pa moramo ugotoviti, da je in da mora biti prvotni odnos religioznega človeka do ostale kulture takšen, da pri njenem spoznavanju ni zavisen od ozkega in osebnega spoznanja religiozne kulture«.

Religiozni človek mora torej po Gogali imeti avtonomnost pogleda na splošno kulturo (in s tem seveda tudi umetnost), in to »bodisi, da samo pasivno sprejema od kulture in od kulturnih vrednot, bodisi da je tudi aktiven in produktiven v kulturnem življenju«. Tako avtonomno in svobodno hoče dojeti in doživeti religiozni človek tudi n. pr. »resnično vrednost narodnosti, ki nima nikakršnih tujerodnih primesi, temveč ima svojo vrednost v prirodnosti in nujnosti, katere ni mogoče utajiti. Zato je religiozni človek tudi iz srca narodnostno zaveden in pojmuje to vrednoto kot elementarno in absolutno kulturno vrednoto, katere ne gleda samo skozi veljavnost in obsežnost drugih vrednot«. Prav tako mora religiozni človek avtonomno spoznavati »vso zapletenost in problematičnost socialnega, moralnega, gospodarskega in političnega življenja« in se ne sme »že naprej popolnoma prepustiti včasih zelo splošni šablonski sodbi svojega religiozno določenega in utemeljenega moralnega in socialnega doživljanja«. »Zato je religioznemu človeku živo potrebno, da sprejema kulturne vrednote tudi iz umetnin. Važno pa je, da je religiozni človek tudi pri tem kultiviranju docela neposreden in da nima nikakršnega osebnega ali svetovno nazornega predsodka zoper sprejemanje lepote.« »Nič ozkega in omejenega ne najdemo pri njem, ker dobro ve, da je vsaka resnična umetnina vredna, da oblikuje njegovo dušo. Zato se religiozni človek ne zapira pred gledališčem, hodi rad na koncerte, z užitkom prebira knjige najmodernejših umetnikov, čeprav ne najde vedno oblikovane samo religiozne vsebine. Religiozni človek je toliko avtonomen, da se prepusti umetnikom na neposreden način in sprejema od njih vse vrednote, ki jih je umetnik po svojem doživetju položil vanje.« »Religiozni človek je toliko sproščen in širokogruden, da zna razlikovati umetnostno vrednoto od vsebinskih osnov umetnine in da vendar lahko uživa neko umetnino, čeprav bi rajše videl, da bi v nji ne bila oblikovana ta ali ona ideja.«

Glede umetnine same pa pravi: »Saj je za umetnika edino vprašanje, ali se mu je izlila in oblikovala umetnina iz pristnega in osebnega doživetja, prav nič pa ni važno za umetnino, ali so problemi in vrednote iz religioznega ali kakšnega drugačnega področja«. Kajti: »Vsako močno in osebno doživetje, ki je razen tega še močno in osebno umetnostno primerno oblikovano, je lahko osnova za veliko in polno umetnostno pomembno delo, ker umetnosti pač prav nič ne določa in ne omejuje svetovni nazor«. Ti bežni in seveda nepopolni odlomki iz citirane razprave dr. Gogale nam dokazujejo, da nova katoliška intelektualna generacija okoli »Doma in sveta«

ni samo obsodila in zavrgla Mahničevih načel glede umetnosti in narodnosti (ki jo je Mahnič oznanjal za poganstvo), marveč je, kakor pravi dr. S l o d n j a k v »P r e g l e d u s l o v e n s k e g a s l o v s t v a«, postala »v umetnosti celo svobodnejša nego svobodomiselci«. Ob zmagi te liberalne smeri v vrstah slovenskih katoliških kulturnih delavcev, ki je obenem krona zmage vseh liberalnih kulturnih duhov v Sloveniji ter četrstoletnega boja proti mahničevstvu, pač nihče ni več pričakoval, da bo od koderkoli vstalo znova staro reakcionarstvo, najmanj pa iz vrst tistega kroga, ki je bil z Mahničem najostrejši boj. In vendar se je zgodilo to nepričakovano in nepojmljivo! Duh mahničevstva se je obnovil, a tokrat iz vrst »L j u b l j a n s k e g a Z v o n a«, »S o d o b n o s t i« in »K n j i ž e v n o s t i«, in tisti, ki se mu edini z vso odločnostjo postavljajo v bran, so — katoliški kulturni delavci okoli nekdanj Mahničevega in dr. Lampetovega »D o m a i n s v e t a«.

O tej novi reakciji pravi dr. France V o d n i k v prvo omenjenem »Odgovoru Ivu Brnčiču in njegovim: »...nismo še utegnili z novim duhom strpnosti in pravičnosti dodobra prekvasiti slovenskega kulturnega okolja, ko so vsa ta plemenita prizadevanja zadela ob hudo reakcijo. Nenadoma je zapihal drug veter, ki preti uničiti te dragocene kulturne vrednote, za katere se borita že dva rodova po Ivanu Cankarju. Iznova se začenjajo poudarjati izključno l e i d e j n i vidiki. Zlo, na katero je treba pri tem opozoriti, pa ni poudarjanje idejnih vrednot samo po sebi, ki je nujno, marveč n a č i n, kako se skušajo uveljaviti. Prvo zlo je, da se idejne vrednote iznova poudarjajo samo »načelno«, oziroma »znanstveno«, v bistvu pa racionalistično in mehanično, namesto stvarno in vitalno, to je osebnostno in dinamično. A drugo zlo, ki je s tem v zvezi, je zanikanje kvalitete oziroma miselnost, da bodi kultura l e s r e d s t v o i d e j n e i n r a z r e d n e b o r b e. Miselnost, da je z doslednega idejnega vidika treba odreči nasprotniku vsakršno človeško in kulturno pomembnost, prodira danes kot nekaj samo po sebi umevnega in naravnega.«

Novo mahničevstvo, ki seveda ne stoji na stališču religiozne, marveč marksistično prekvašene ideje (bolje tendence!) in razrednosti, so pričeli oznanjati ideologi takozvanih »naprednih« revij, že omenjenega »Ljubljanskega Zvona«, »Sodobnosti« in »Književnosti«, glavni in trenutno najdelavnejši ideolog med njimi pa je v vseh treh naštetih revijah aktivni Ivo B r n č i ć. Po načelih teh ideologov je (kakor nekdanj Mahnič in Lampetu z religioznega vidika) nepotrebna, zablodna in celo škodljiva vsaka umetnost, ki ni marksistično idejna in razredna, vulgarno povedano: namenjena marksistični propagandi. S tega vidika sodijo in obsojajo kritiki naštetih revij vse slovensko kulturno in umetnostno, v prvi vrsti leposlovno ustvarjanje. S tega stališča so označili slovensko religiozno liriko za »logično konsekvenco tisočletne slovenske nepremakljivosti in izraz tiste globoke slovenske m a n j v r e d n o s t i, ki se imenuje naš tisočletni pasivizem«²⁾; s tega stališča so pa tudi sodili in ob-

²⁾ Ivo Brnčič: Slovenska povojna katoliška lirika. »Sodobnost«.

sodili vsa dela slovenskih umetnikov, ki niso marksistična, kot anahronistični larpurlartizem, četudi so od njega še tako daleč. Pri tem seveda niso vedno odkriti (zlasti v »Ljubljanskem Zvonu« ne) in skrivajo svojo tendenčnost za krinko »znanstveno objektivne metode«, kakor da bi pri presoji vrednot kake umetnine mogla veljati le »znanstvena objektivnost«, kakor da bi se umetnini sploh mogli približati z znanstveno pinceto. (Če telo seciraš, ne najdeš duše. Je to že dokaz, da človek duše sploh nima? Če seciraš z »znanstveno objektivnostno metodo« umetnino, prav tako v njej ne najdeš njene lepote in s tem prave, resnične, trajne in nad trenutno modo segajoče vrednote. Je zato v njej sploh ni?) Za resnično objektivnega presojevalca katerekoli umetnine so bile zato, so in bodo vedno edino veljavne besede Otona Župančiča: »Kritik, ki stoji na drugem stališču kot umetnik, sme in mora konstatirati, da se umetnik v svojih umskih rezultatih moti. Toda zaradi tega ne sme odreči knjigi estetske vrednosti«³⁾.

Da so prišli ti marksistični mahničevci do absolutne oblasti v marksistični »Književnosti« in z marksizmom koketirajoči »Sodobnosti«, se človek končno ne čudi, težje mu je pa razumljivo, da vladajo tako neomejeno že več let v »Ljubljanskem Zvonu«, a najmanj razumljivo je nazadnje, da more kak Ivo Brnčič gospodariti istočasno v treh revijah, ki bi si po svojih napisanih programih morale biti absolutno tuje. Toda glede »Ljubljanskega Zvona« se prav za prav ne moremo čuditi, kajti odkar je slovenska »napredna« inteligenca izgubila svoje idejne in moralne temelje ter s tem svoj svetovni nazor, je v njenem duhovnem glasilu nastal tak vakum, da je za ohranitev vsaj še nekega idejnega in nazorskega stališča dobrodošel celo historični materializem. Od tod v njem tudi marksistično mahničevstvo, proti kateremu bi se morali odločno in solidarno dvigniti vsi, kateri nismo voljni zapraviti vrednot, ki smo si jih pridobili v več ko četrstoletnem boju proti prvemu katoliško-religioznemu mahničevstvu. Kajti nevarnost, ki vstaja iz tega novega mahničevstva, grozi izpodnesti tla tudi tisti liberalni katoliški intelektualni skupini, kateri pripadata dr. Fr. Vodnik in dr. St. Gogala. Na to rdeče mahničevstvo je namreč napisal »Slovenec« 21. II. letos žolčljiv⁴⁾ klic proti dominsvetski širokogrudnosti za neizprosno in fanatično ekskluzivno katoliško udarnost po geslu Vatikana: Res clamat, vehementer clamat! »Slovenec« se tu vprašuje: Kaj je rodila širokoprnost katoliških vrst, kakšni so njeni sadovi? In odgovarja: zasmehovanje, poniževanje in omalovaževanje ...

Da bi nas obnovljeno katoliško religiozno mahničevstvo ob novem marksističnem mahničevstvu vrglo za dolgo dobo v črno temo reakcionarstva najnesimpatičnejše vrste, menda ne dvomi nihče, ki si je še ohranil avtonomno gledanje na probleme slovenske kulturne rasti. Zato: **boj mahničevstvu, črnemu in rdečemu! Res clamat, vehementer clamat!**

³⁾ Izidor Cankar: »Obiski«, Oton Župančič.

⁴⁾ Slovenec: O pridobivanju. Uvodnik.

KRIZA IN ODGOVORNOST INDIVIDUALISTIČNO DEGENERIRANE INTELIGENCE

Dr. Franc Derganc pravi v svoji razpravi *Kriza socializma*: »Naša generacija živi v prehodu in doživlja ljuto borbo med staro, duševno kulturo psihocentrizma in novo, nastajajočo kulturo duha in resnice, ali logocentrizma«.

Ta borba se vodi že dolgo, a svoj višek došega prav sedaj, dasi ga še vedno ni dosegla ali prekoračila. Njen izvor je v individualistični degeneraciji vodilne inteligence, t. j. tistih 10 odstotkov nadpovprečnih in avtonomnih razumnikov, za katerimi mora masa 90 odstotkov heteronomno odvisnih povprečnikov in podpovprečnikov. To individualistično degenerirano vodstvo si je osvojilo skoro povsod absolutno oblast in odločanje v notranji in zunanji politiki sodobnih držav, kar je spričo njegove brezobzirnosti in ekstremne, brezmovalne sebičnosti človeško lahko razumljivo.

Pisani programi gibanj, ki jih ta inteligenca vodi, so skoro brez izjeme vsi polni moralnih načel, etičnih smernic, socialnih gesel itd., toda vsi ti programi so mrtvi, ker so duše izvajajočih jih voditeljev usmerjene v mehanično, razkrojno smer. Degenerirani individualisti izkoriščajo države, narode, stranke ter celo religije v samoljubne, oblasti željne in grabežljive osebne ali kvečjemu še strankarske namene. Iz te individualistične degeneracije voditeljev so se razvile tudi osebne, razredne in plemenske diktature, ki so simptomi njenega viška. Tu so korenine fašizma, ki prenaša svojo samovoljo s prvotno le notranjepolitičnega še na zunanjepolitično poprišče ter ustvarja z vsakim dnem večjo mednarodno napetost. Kriza mednarodnega sporazumevanja, sodelovanja in miru je le otrok razmer, ki so jih ustvarili individualistično degenerirani voditelji iz vrst prvih 10 odstotkov.

Na vrhuncu lestvice zla stoji fašizem, in kdor meni, da je fašizem rešitev iz kaosa, pozablja: da je prav fašizem glavni izvor kaosa in ni zdravje, ampak višek akutnega obolenja za izrojenim racionalizmom.

Odgovornost za sedanji položaj ne pada zaradi tega na neko imaginarno krizo, ampak na konkretne fizične osebe, ki vodijo usodo posameznih narodov in držav ter s tem celokupnega človeštva. Kriza sama je le produkt njihovega vladanja, in bi se dala odstraniti takoj, čim bi prišla oblast v roke logocentristov. Vera v »krizo« je le hipohondrija mase, zaslepljene po individualistično degeneriranih voditeljih, ki bi s tem radi zabrisali sled do resnice in zavili vse dogajanje v meglo, iz katere nihče ne najde pravega izhoda, ampak blodi dalje v začaranem krogu slepote. V ta krog pa so dejansko zajeti tudi voditelji sami, ker se zaradi svoje degeneracije vsaj po veliki večini niti ne zavedajo svojega resničnega položaja, ampak so osebno celo prepričani, da je njihovo hotenje in delovanje pravilno.

Ali zmanjšuje to njihovo odgovornost pred sedanjostjo in zgodovino? Jurisprudenca, pa tudi religija, upošteva olajševalno okolnost »dobre vere«.

Toda tu gre za več kakor individualno dejanje posameznika proti posamezniku; gre za dejanje, za greh, katerega usodne posledice padajo na cele narode in generacije v sedanosti in bližnji bodočnosti. Te usodne posledice se dajo celo izračunati iz posameznih postavk, izmed katerih naj navedemo za zgled le: brezposelnost milijonov, zlasti mladine; vzgajanje celih generacij v militarističnem in imperialističnem duhu sovražstva; uničevanje vere, zaupanja in čustev moralnih nujnosti.

V mlade duše vcepljeno zlo se ne bo dalo izkoreniniti čez noč, tudi ako se položaj spremeni in se umakne individualistično degenerirano vodstvo z odločujočih položajev. Ako bi torej »dobra vera« še mogla biti nekako olajševalna okolnost pred sedanostjo, pred zgodovino ne bo mogla biti. Ta bo morala soditi brezobzirno in neusmiljeno.

Samo iz individualistične degeneracije vodstva izvira tudi kriza demokracije, ki je v resnici le kriza vodstva demokratičnih strank in režimov. Demokracija kot načelo in oblika namreč ni v prav nobeni krizi, ker so njeni iz socialne filozofije Antistenovega kinizma izvirajoči temelji še prav tako trdni, kakor so bili pred tisočletji. Toda že kinizem in stoicizem sta smatrala individualistično degeneracijo za glavni vir socialnega zla, to se pravi, nadvlado individualistično nagonske duše nad razumnim duhom.

Demokracija je torej zašla v »krizo« samo zaradi voditeljev demokracije, ki niso znali ali hoteli izvesti do kraja njenih načel, zlasti socialne akcije. Individualistični racionalisti demokracije so nasprotno še pomnožili socialno zlo. Že uvodoma citirani dr. Derganc pravi: »Kako moremo pričakovati od individualistično vzgojenih državnikov in voditeljev sporazumnega, sotrudnorazvojnega dela? Slepi, demonsko prenapeti in superaktivni nagoni čistilakomnosti, vladohlepnosti in grabežljivosti si stoje nasproti kakor nabite in temperirane bombe. Po zakonih slepe mehanike ni težko predvideti končnega izida, kjer trčijo vkup brezčutne in slepe elementarne sile. To ni več psihologija, marveč le fizika mrtvih, a strašno eksplozivnih mas«.

Dasi torej živimo v prehodu in v borbi med psihocentrizmom in logocentrizmom, ali ako hočete materializmom in idealizmom, izhoda še ne vidimo. Vemo pa, da more biti samo v zmagi pravega, zdravega (ne degeneriranega) individualizma, v katerem prevladuje socialni nagon po bratstvu in sodelovanju z vsemi za vse, ki ne izločuje a priori nobene osebe, nobenega stanu in nobenega naroda.

Šele kadar bodo stopili na plan voditelji takega individualizma, bo mogoče rešiti obstoječo krizo, ki je v svoji mnogolikosti nazadnje vendar le enojna. To se pa ne bo moglo zgoditi s kratkim prelomom, ampak šele z evolucijo, to se pravi evolucijo duhovnosti in etičnosti, za kar bo seveda potrebna daljša pripravljalna doba. Že sedaj je pa treba mobilizirati vse individualistično zdrave aktiviste iz vrst filozofsko prekvašene inteligence.

V MRTVO JUTRO

Vso noč ni bilo miru. Ocepek in Ocepkovka sta se sprla in pretepla, kakor tolikokrat... Mož je prišel pijan domov. Iskal je zaslužka, našel priložnostno delo, dobil nekaj dinarjev in jih — zapil. Kar tako ga je zaneslo v dalmatinsko gostilno. Moj Bog, kdo bi mu zameril! Že tedne in mesece strada, se prepirata in pretepata z ženo in nima miru, nima doma. Je to dom? Kdo bi mu tedaj zameril, da si je kupil za tistih nekaj dinarjev pozabljenja, namesto da bi jih prinesel v pekel. Saj je itak vse eno. Kaj bi počela s tistim? Premalo bi bilo za življenje, preveč za smrt. Ocepkovka tega ni razumela. Preveč še veruje in upa. Zato ni bilo miru.

Jaz ne upam več. Kje daleč so že tiste sanje o belih poteh, cvetočih logih in galantnih kavalirjih. Da, nekoč! Bila sem stara deset let in mati me je peljala v gimnazijo:

»Pojdi in uči se, da ne boš kakor jaz. Gospodična postaneš. Bel kruh boš rezala, lepo se boš oblačila, gospodje ti bodo dvorili.«

Ha-ha-ha... Kje daleč so tiste sanje, mati! Ko bi vedela v svojem tesnem grobu, kakšen kruh režem, kakšni gospodje mi dvorijo. Gospodična...

Po tvoji smrti sem morala v službo, pa me niso vzeli zato, ker sem bila šolana, ampak samo zato, ker sem bila mlada in lepa. Kočljivo premoženje za revna dekleta! In me niso vzeli samo zato, da bi jim tipkala. Ker nisem hotela prodajati svoje mladosti in lepote, sem se znašla na cesti tako naglo, da se mi je zavrtelo. Potepala sem se okoli, stradala in nihče se me ni hotel usmiliti kot človeka. Še prijateljica Anica se mi je smejala:

»Oslica! Kaj pa je, če... Jaz tudi. In druge. Koliko jih je! Samo, da je postelja in je kruh.«

Premišljevala sem:

»Kaj bi z mladostjo in lepoto, kaj s sanjami o belih poteh, cvetočih logih in dvorečih kavalirjih, pa brez strehe in brez kruha!«

Iskala sem in našla novo zaposlitev. Gospod se je sladko nasmehnil:

»Upam, da se bova dobro razumela. Ste zvečer prosti?«

Spomnila sem se Aničine »oslice« in odgovorila:

»Da.«

Tisti večer sem prvič v življenju pila sekt in bila sem prvič pijana. Tako vsaj nisem mislila. Kako bi drugače?

Kakšen začetek! Nadaljevanje? Morda bi trajalo še sedaj, da ni pozabil na ženo.

In bila sem zopet na cesti in sem iskala. Našla? Nič. Ko so me vrgli iz stanovanja, sem tavalala tri noči po cestah. Četrto noč nisem mogla več. Šla sem po stezi ob reki in sklepala račune. Ko so bili sklenjeni, sem se odločila. Odločila? Saj to ni bil sklep jasnih misli, bila je le odločitev nečesa nejasnega, čisto meglenega, ki me je samo vleklo navzdol. Kako neresnični so

opisi duševnih bojev samomorilcev pred sklepom! Kakor da bi človek lahko logično mislil, kadar je že vseh misli konec! Samo topa onemoglost je, vsa mračna in odsotna. Tedaj te povleče samo v valove, ali kamor že. Drugače sploh ne bi bilo mogoče.

Saj nisem vedela, kdaj in kako sem stopila na breg, kdaj sem razširila roke k objemu poslednjega, kriknila in se pognala naprej. Ne, nobene misli ni več bilo v meni. Šele v valovih sem zopet vedela, kaj se dogaja; in tiste misli so bile najstrašnejše v mojem življenju. Bile so obupni krik življenja, ki kljub vsemu noče v smrt. Naposled je ugasnila tudi ta jarka svetloba groze. Zabrnelo mi je v glavi in vse je izginilo, kakor da se je pogreznilo nekam neskončno globoko. Ko sem se zavedela, sem bila v sobi neznanca. Ležala sem v njegovi postelji, on je pa sedel poleg mene. Odsotno sem se ozrla po sobi, po sebi, po njem. Počasi sem se spomnila prestane groze in kriknila. Bilo je zaman. Rešil me je.

Ostala sem pri njem. Skrbel je zame in ni ničesar zahteval.

Edini človeški človek, ki sem ga srečala na krivenčastih poteh svojega življenja. Vzljubila sem ga in se mu sama vrgla v naročje. Morda bi bila postala njegova žena, da ni sam izgubil službe.

Tedaj sem se odločila za zadnje. Šla sem, da zaslužim — zanj. Da, zanj; za sebe bi tega ne mogla storiti, vsaj tedaj še ne. Nisem mu povedala, pa je vedel. Prijel je denar, ga zažgal in vrgel v peč. Potem je odšel in ni ga bilo nazaj. Ko bi ga še kdaj našla! Kje si, Gabriel? Te še boli? Glej, saj sem storila samo zato, da te rešim lakote, kakor si ti mene smrti. Samo iz neskončne, nesebične ljubezni, Gabriel . . .

Moj Bog, saj je vse zaman. Nikoli več. Ko bi se tudi vrnil, kako bi ti stopila pred oči? Sedaj, taka . . . Tisti večer, ko sem šla, da zaslužim zate, se je pričela zadnja postaja križevega pota moje ubite mladosti. Sedaj hodim okoli te postaje in vem, da ni več poti navzgor. Prepozno je. Kdo in kako naj izbriše, kar je bilo?

Glej, tako-le se odpira v daljo pot: iz teme v temo. In cilj? Da, nekje in nekoč se bo končalo v jami strašno in žalostno. Samo v valovih se ne bo, to vem. Po tistem prvem ni v meni več poguma. Kdor je že enkrat poljubil smrt, ne bo več silil v njen objem. Ali pa? Kdo ve, toliko nerazumljivega je v nas.

Sedaj je pri Ocepkovih mir. On menda spi in ona je odšla. Morda se sploh več ne vrne? Pa kje bi ostala?

Jaz ležim na postelji in glava me boli. Spati bi še morala, a ne morem. Sonce mi sili skozi medlo okno. Sonce . . . Tisto sonce, o katerem mi je govorila mati? O, tistega že davno ni več. To je samo še mrtva luč, ki sije v dneve brez lepote, v čase, ki so nori in umazani. Morda je celo vseeno, kako kdo živi? Morda bo konec vsem enak? Tega ne vem, a vem eno: neki konec mora priti. Šele potem se prične novo. Morda bodo potem hodili novi ljudje zares po belih poteh in bo sijalo na nje smejoče se sonce?

ENAKOVREDNOST IN ENAKOPRAVNOST NARODOV

Nacionalizem v modernem smislu je rodila francoska revolucija, iz katere je izšla »pomlad narodov«, narodi so pa obstojali že v predzgodovinski dobi. Zaradi tega je narod za družino najstarejša in najosnovnejša socialna tvorba človeštva. Negirati elementarnost narodov in njihovo tvorno poslanstvo, pomeni upor proti najčistejši naturnosti. Tak upor je v neki meri zagrešil prvotni marksizem, njega uvajanje v življenje je pa pokazalo, da je teorija mrtva in je živo le dejansko, stvarno življenje. Celo boljševizem (komunizem), ta najekstremnejši in najradikalnejši odtенок marksizma, je moral pred neizprosno danostjo obstoja narodov in narodnosti brezmočno kapitulirati, in v sovjetski Rusiji danes ni brezobličnega konglomerata internacionalnih »tovarišev«, ampak so zvezne republike narodov Sovjetske unije, od katerih ima vsaka, vsaj navidez, svojo lokalno vlado in svoj narodni jezik! Socialni demokratizem, ta na desno se usmerjajoči marksizem, je pa v praksi sam najbolj kompromitiral teorijo omalovaževanja in zapostavljanja nacionalizma v korist internacionalizma s tem, da se je vsaj pri vseh velikih narodih v vseh zgodovinsko odločilnih trenutkih solidariziral s svojim narodom. Omenimo le Nemčijo, Francijo in Anglijo.

Vsako gibanje, ki je torej hotelo, zaslepljeno po svoji mrtvi teoriji, preko danega dejstva obstoja naroda in narodnosti kot druge najosnovnejše socialne tvorbe človeštva, je moralo v tej točki prej ali slej priznati, da se bori z »mlini na veter«. Toda narod ni samo socialna tvorba človeštva, ampak je tudi krvna, kulturna in s tem materialna in duhovna praedinica, je torej v svoji mnogoliki enoti to, kar je človek v svoji enkratni, individualni. Prav zaradi tega je šel politični, socialni, gospodarski in kulturni razvoj narodov vedno isto pot, kakor človek kot individij. V dobah, ko so bili ljudje razdeljeni na sužnje in na gospodarje, so preživljali enako usodo tudi narodi. Dočim je moral biti suženj kot individij brezdušno orodje svojega gospodarja, ki mu ni dovoljeval življenja in mišljenja po lastni volji, je moral narod, ki ni imel svoje lastne države in je bil podjarmljen po drugem, morda številčno ali samo vojaško, gospodarsko odnosno kulturno močnejšemu narodu, prav tako slepo slediti volji vladajočega. Imeli smo tedaj narode sužnje in narode gospodarje.

Gospodujoči razred je v nekih dobah človeške zgodovine stavil sužnja v isto vrsto kakor delovno žival in mu odrekel celo dušo. Ta razred je zatrjeval, da suženj ni človek, kakor gospodar, in to tudi nikoli ne more postati, ker mu za to manjkajo sposobnosti, zlasti duševne. Pa tudi krščanstvo, ki je suženjstvo odpravilo, je dolga stoletja mirno toleriralo tlačanstvo, drugo, le nekoliko milejšo obliko suženjstva. Skozi ves srednji vek in še daleč v novega, je bilo človeštvo v posameznih državah razdeljeno proti naravi v kaste:

plemstvo, meščanstvo in tlačanstvo. In kakor so gospodarji sužnjem in ple- miči tlačanom odrekli enakovrednost človeka, sklicujoč se zlasti na njih duševno manjvrednost, tako so tudi vladajoči narodi kratili vladanim pri- znanje pravice do samostojnega političnega in kulturnega razvoja ter s tem do samovladanja. Še v dobi »pomladi narodov«, so delili narode na »zgodovinske« in »nezgodovinske« in se je ta delitev ohranila v bivši Avstriji in Ogrski celo do velike revolucije l. 1918. »Zgodovinski« narodi so bili samo tisti, ki so imeli nekoč svoje lastne države, »nezgodovinski« pa oni, ki jih niso imeli, ali vsaj spomin na nje ni bil več živ. Po tej delitvi so bili n. pr. Hrvati »zgodovinski«, Slovenci smo pa bili »nezgodovinski« narod, zato tudi »manj- vreden«. Ideologija sodobnega italijanskega fašizma pa deli narode na »kul- turne« in »barbarske«, na take s staro in take z mlajšo kulturo in dovoljuje »kulturnim« narodom vladanje nad »barbarskimi«, h katerim šteje seveda zopet tudi nas Slovence in vse Jugoslovane.

Toda velika francoska revolucija je temeljito pometla s starimi mnenji vla- dajočih kast in proglasila vse ljudi za enake ne le pred Bogom, torej šele na onem svetu, kakor krščanstvo, marveč tudi pred svetom v življenju. Trditev, da more biti kdo po Bogu določen za gospodujoča mesta, drugi pa po istem Bogu zavržen in obsojen za večnega sužnja, tlačana ali hlapca, je doživela popoln polom. Ko so se odprle vse šole, od ljudskih do visokih, in vse službe, od slug do predsednikov republik vsem ljudem, ne glede na njih rojstvo, se je izkazalo, da je vsak človek, ako je po naravi dovelj nadarjen, priden in izšolan, načelno sposoben za vsako delo in vsak položaj. Z zmago tega načela enakosti in svobode posameznika, torej z zmago »meščanske demo- kracije«, je pa zmagalo — zopet paralelno! — tudi načelo enakovrednosti in s tem enakosti in svobode narodov. To načelo se je glasilo: Vsak narod ima enako pravico, bodisi »zgodovinski« ali »nezgodovinski«, »kulturni« ali »barbarski«, majhen ali velik, zaživeti svoje individualno narodno življenje v smislu samostojnega in svobodnega jezikovnega, kulturnega, gospodarskega in političnega razvoja.

Med tem pa, ko se je to demokratično načelo uveljavilo glede človeka kot individija v več ali manj vseh evropskih in v mnogih drugih državah tudi v praksi že pred svetovno vojno, se glede narodov kot etničnih individualnih enot še do danes ni popolnoma, dasi ga je veliki pokojni predsednik Zdru- ženih držav Severne Amerike Woodrow Wilson, postavil v obliki samo- odločbe narodov med svoje znamenite 14. točke, na katerih se je v jeseni l. 1918. sklenilo na frontah premirje in bi se bile morale pozneje zaključiti tudi mirovne pogodbe. Na tej podlagi je zasnoval Wilson tudi idejo zveze narodov v Ženevi, ki naj bi družila k skupnemu delu za blagor vesoljnega človeštva vse svobodne in enakopravne narode sveta, brez razlike, ali so »stari« ali »mladi«, veliki ali majhni. Toda imperializem velikih »zgodovins- kih« in »kulturnih« narodov (velesil) je izvedbo te zahteve onemogočil in so tudi še po svetovni vojni ostali na svetu narodi gospodarji in narodi pod-

ložniki, odnosno narodi prve, druge in celo tretje ter četrte vrste. Tako imamo n. pr. Baske, Flamce, Lužiške Srbe, Beloruse, Ukrajince itd., ki so vsaj deloma ali popolnoma podrejeni volji ter milosti ali nemilosti vladajočih narodov, v katerih države so vključeni, na drugi strani pa imamo samo v Evropi preko 30 milijonov narodnih manjšin, o katerih usodi ni treba posebej razpravljati, saj se nam je treba ozreti le na naše slovenske manjšine v Italiji, Avstriji in Madžarski.

Načelo enakovrednosti in popolne enakopravnosti vseh narodov, ki se je porodilo istočasno z načelom enakovrednosti in enakopravnosti vseh ljudi kot poedincev, torej še ni v celoti uveljavljeno. Ako se je pa izkazalo, da je to načelo edino pravilno in pravično glede ljudi individijev, potem je in mora biti edino pravilno in pravično tudi glede narodov kot enot ter njihovih delov kot k njim naravno spadajočih vej (narodnih manjšin). Zaradi tega se mora boj za popolno zmago tega načela nadaljevati tako dolgo, da bo kronan s popolno zmago. Dokler se to ne zgodi, bomo glede enakovrednosti in enakopravnosti narodov tičali še vedno tam, kjer smo bili v starem in srednjem veku.

Ker smo spoznali načelo enakovrednosti in enakopravnosti vseh narodov kot edino pravilno in pravično, moramo tudi dovoliti, da se uredi notranje, t. j. politično, kulturno, gospodarsko in socialno vsak narod, »zgodovinski« ali »nezgodovinski«, »kulturni« ali »barbarski«, majhen ali velik, soroden ali čisto tuj tako, kakor ustreza njegovi politični, kulturni, socialni in gospodarski bitnosti, da bo mogel sam in samostojno, brez tujega pritiska ali oviranja razviti do maksimalnih možnosti svoje duhovne in tvorne dobrine v korist sebi in celokupnemu človeštvu, v katerega veliko družbo spada. Kakor torej nima človek pravice ovirati sočloveka pri njegovem političnem, kulturnem, socialnem in gospodarskem izživiljanju, ako to izživiljanje ni naperjeno proti soljudem, tako tudi nima te pravice glede naroda kot enote in celote noben drugi narod, ne v isti ne v drugi državi, ako izživiljanje tega naroda ne ograža legitimnih interesov ostalih narodov in človeštva v njegovih narodnih (državnih) domovih.

Vse to je tako logično in naravno, da bi se težko našel pošten človek zdravega razuma, ki bi hotel kakorkoli oporekati. Toda težkoče so pri tem v nečem drugem: v sporu o tem, katera enota je in katera ni narod v smislu etnične individualnosti. Obstojajo n. pr. »zgodovinski« narodi, ki »nezgodovinskim« narodom, zlasti ako so sorodni z njimi, odrekajo lastnost etnično samostojnega naroda. Tako trdijo n. pr. Španci, da Katalonci niso narod, ampak samo pokrajinsko individualni del španskega naroda in katalonščina ni jezik, ampak le dialekt (narečje) španščine. Podobnih metod se pa poslužujejo tudi Rusi glede Belorusov in Ukrajincev ter mnogi drugi narodi.

Tu nastane torej naenkrat čisto svojevrstno in na videz skoraj komično vprašanje: Kako določiti nezmotljivo, katera enota je narod in katera ni ter kateri jezik je jezik in kateri je le dialekt. Znanost je pojem naroda in na-

rodnosti že precej točno opredelila, glede jezika pa celo tako natanko, da ne more biti nobenega dvoma več. Težkoče glede opredeljevanja pojma narodnosti predstavljajo le posamezne izjeme, ki pa izvirajo večinoma iz političnega pojmovanja. Tako politično pojmovanje tvori n. pr. podlago vprašanju, ali so Brazilci brazilska ali portugalska narodnost, ker imajo svojo docela samostojno državo v Južni Ameriki, njihov jezik je pa portugalski in je istega izvora tudi njihova temeljna kultura. Podobnih primerov je na svetu celo več, kakor mislimo.

Na to vprašanje moremo odgovoriti samo z enim: samostojne narodnosti je vsak tisti narod, ki se sam smatra za etnično individualnost! Zato sme o tem vprašanju, ako se postavi iz njegove lastne sredine ali iz sosednega okolja, sklepati in odločati le s a m na podlagi popolne in docela svobodne s a m o o d l o č b e. Ako tedaj odloči, da je etnično individualna narodnost, proti tej odločitvi ni in ne sme biti priziva. S tem trenutkom dobi nesporno pravico samostojno razpolagati s svojo usodo v okviru legitimnih interesov sosesčine in človeštva kot vesoljnega občestva, in to tako za celoto kakor tudi za posamezne dele (n. pr. njegove avtohtone in kompaktne manjšine izven tedanjih državnih mej).

Boj za priznanje tega najnaravnjšega načela je boj za dokončno odstranitev vseh mednarodnih, iz etastičnih in nacionalističnih imperializmov ter hegemonizmov izvirajočih sporov, v svojem zadnjem cilju pa boj za veliko pobratenje vseh narodnosti, za resnično Zvezo narodov in večni mir med njihovimi državami.

GRETA REHBAUERJEVA

SAJ NIKOLI NISEM . . .

*Saj nikoli nisem čisto sama,
saj si vedno z mano tudi ti,
pa čeprav si daleč in oči
moje te ne vidijo, moj ljubi.*

*K mizi sedem, glavo si podprem,
pa si mislim, da se tvoje roke
k meni stegajo, in da globoke
tvoje me oči vse vdano zro.*

*V mojih mislih, sanjah, željah vročih
si moj vedni, neločljivi gost;
saj ljubezen moja je ko most,
ki združuje spolov dveh obali . . .*

KATASTROFA NA HODINSKEM POLJU

Dolga vrsta slavnosti, ki so se tisti večer pričele, bi morala doseči višek 16. maja, tretji dan po kronanju. Tega dne naj bi prejelo ljudstvo na Hodinskem polju pri Moskvi carjeve darove. Pozneje bi dirigiral ob carjevi navzočnosti kapelnik Safonov slavnostno kantato. Noč popreje so postavili na polju piramide cinastih kup s carskimi grbi ter vreče kolačev in peciva. Darila bi se razdelila že rano zjutraj.

Leta pred kronanjem se je uporabljalo Hodinsko polje kot vežbališče saper-skih bataljonov. Zemlja je bila preorana z globokimi jarki, jamami in zakloni. Moskovskemu generalnemu guvernerju, carjevemu stricu velikemu knezu Sergeju, se ni zdelo potrebno zasuti teh jam. Lahkomišljeno preko njih vrženi leseni koli so se mu zdeli za varnost ljudstva popolnoma zadostna opora.

Dušča soparica je ležala 16. maja nad Moskvo. Moreča vročina je pritiskala na ljudi. Že rano zjutraj so bili prenapolnjeni vsi dohodi do Hodinskega polja. Molče in topo je stalo na njem 500.000 mužikov. V daljavi so se v luči vzhajajočega sonca lesketale piramide carskih kup. Mistično moreča tišina je ždela nad poljem. Pet sto tisoč ljudi je dihala kakor pošastno mogočna žival. Zrak nad poljem se je polnil z izhlapevanjem pol milijona ljudi. Daveče in težeče je ležala plast dušljivega zraka nad množico. Ženske, otroci in mužiki so stali negibno. Podobni so bili črnim grudam ruske prsti.

Vedno težji je postajal zrak. Zdelo se je, ko da plava nad to človeško množico smrt noseči oblak. Nobena sapa se ni genila. Počasi, nevidno je legal strupeni oblak na ljudi, jim vdiral v pljuča in rušil šibke na tla. Ženske so se nezavestne grudile. Oglašal se je krik otrok. Nenadoma se je pa prebudil v topi in živalski množici pranagon očetov. Nevede in nehote je ponovilo na Hodinskem polju zbranih in po usodni nuji gnanih 500.000 mužikov v enem samem usodnem trenutku stoletja staro zgodovino Rusije.

Dolgo, nemo, suženjsko vdano ter suženjsko topo potrpljenje in čakanje se je, navidezno brez povoda, umeknilo divji, nasilni in živalski vstaji. S fatalistično nebrižnostjo so se vrgli uporniki v prepad ter šli junaško in nebrižno v smrt, samo da bi mogli drugi, ki so tiščali za njimi, doseči preko njihovih trupel daljnji cilj, kupe z bleščečimi carskimi orli.

Zgodovina nešteti milijonov mužikov, zgodovina države, tragična usoda zadnjega carja se je simbolično enotno združila v tistem kratkem trenutku, v katerem je množica naenkrat pretrgala šibki kordon stražnikov, vrgla na

¹⁾ Med knjigami, ki jih izda letos za svoje naročnike založba »Piramida«, je tudi prevod Essada Beya znamenitega dela »Nikolaj II.« Objavljamo odlomek iz prvega poglavja z naslovom »Križ in krona«, v katerem opisuje carjevo kronanje v Moskvi meseca maja l. 1896.

tla stotnika, ki jo je kriče opozarjal na jarke, in se kakor ogromen plaz vsula čez polje.

Drhteča, vpijoča in pohojena telesa so napolnila jame in jarke. Ljudje so popadali drug preko drugega. Težki škornji mužikov so drobili ude padlih. Iz jam so se oglasili divji kriki pohojencev. Piramide kup so se porušile. V divjem prerivanju so se bili ljudje za bleščeče posode, za vreče peciva ter padali onemogli in pohojeni v grobove. Nobena policija na svetu ne bi zadržala tega divjega navala 500.000 prerivajočih se mužikov.

Ko je okoli devetih kričoča, tuleča in jecajoča množica izpraznila prostor, so bili jarki Hodinskega polja napolnjeni s 5000 pohojenimi, brezobličnimi trupli. Nihče ni vedel, kako se je nesreča pričela. Nihče ni vedel pojasniti, kaj je to topo, molčečo, potrpežljivo žival spremenilo tako nepričakovano v zver, ki se je, sledeč temnemu, nepojasljivemu nagonu in ne ceneč življenje, sama vrgla v pogubo.

Ob enih se je napolnilo polje z mrliško bledimi obrazi godbenikov. Ko so izginili vozovi z zadnjimi trupli v stranskih ulicah, je Safonov že dvignil svojo dirigentsko palico. Ob treh se je prikazal v slavnostnem paviljonu prepadli carjev obraz. Obdajali so ga veliki knezi in poslaniki. Boječega pričakovanja polni pogledi so se uprli vanj. S tresočo roko je dal car znak za pričetek koncerta. Preko še od smrtnih orgij se kadečega mrličnjaka so se oglasili slavnostni zvoki kantate.

Popoldne tistega krvavega dne je oznanil car, da prejmejo preostali vsakega ponesrečenca tisoč rubljev iz njegove zasebne blagajne.

V času, ko se je ta vest razglasila, so se sešli v carski palači vsi v Moskvi zbrani veliki knezi. Prevzeti od krvavih dogodkov dneva, so zahtevali mlajši člani hiše Romanovih, naj se takoj odpovedo vse svečanosti, naj car oznani narodno žalovanje, guverner Moskve, veliki knez Sergej, pa naj zapusti svoje mesto. Starejšim velikim knezom so se zdele te zahteve pretirano liberalne. Njim je bil ta dogodek nesreča, zaradi katere se ne sme motiti svečani potek svetega misterija. Zlasti niso dovolili, da bi se odstranil s svojega mesta veliki knez Sergej in bi se tako javno izpostavila vsa vladarska hiša.

Mali car je molče poslušal pogovore svojih sorodnikov. Kri pet tisoč podložnikov je težila njegovo dušo. Saj je vendar šele pred tremi dnevi svečano prisegel, da prevzame odgovornost pred Bogom za vse, kar se zgodi v njegovi državi. A še bolj ga je težila misel, da bi moral spremeniti najsvečanejši dan svojega življenja v dan žalovanja, pregnati najljubšega brata svojega očeta in oblatiti s sramoto čast dinastije. Navajen gledati že od mladega s svetim strahom in spoštovanjem na robustnega strica, se car ni znal takoj po kronanju spremeniti iz poslušnega nečaka v avtokratskega vladarja.

Duhovno odsoten je zato sledil besedam mladega velikega kneza Nikolaja Mihajloviča, najliberalnejšega in najizobraženejšega v hiši Romanovih. Mladenič je čaral s tresočim se glasom duhove francoskih kraljev in blestečih

slavnosti v Versaillesu. »Misli na to, Niki,« je zaključil veliki knez, »da ostane kri teh 5000 moških, žensk in otrok večno kot sramotni madež na dobi tvojega vladanja. Onemogoči svojim sovražnikom možnost trditve, da pleše mladi car v času, ko vlačijo v mrtvašnico njegove najzvestejše podanike«.

Carjev obraz se je zmračil. Molče je odšel iz sobe.

Slavnosti se niso odpovedale . . .

RUŽA LUCIJA PETELINOVA

MATERINO PISMO

*Ne vem, kako je mati to dosegla.
V nečem je čudo.
Mar v njenih rokah, ki slabotne, suhe
jih vselej volja v jeklo je skovala?
Je čudo v njenem velikem pogledu,
ki mi je vladal, ko bila sem dete,
z neprevarljivim, strogim lesketanjem,
a zdaj z otroškim, blaženim smehljanjem,
ki bi zločin ga bilo premodriti?*

*Ljubeče piše mi: »Le pridi kmalu,
da vidiš! Zemlje smo kupili.
Pod bregom teče Vrba in sosedje
me vabijo na črno turško kavo.
Z očetom sva oba se pomladila.
Lepo je svojo zemljo preorati.
In glej, da se ne boš mi prehladila
med vožnjo! Pridi! — Tvoja mati.«*

RADIVOJ PETERLIN-PETRUŠKA

JAZ SEM JO VIDEL . . .

*Jaz sem jo videl, to mladost!
Vsa v ognju večnem plameneča,
vsa z golj ljubezen, moč in sreča,
vsa k cilju svetemu stremeča,
kakor puščice jedka ost.*

*Do tjakaj je pa težka pot
in vsak pošten pred ciljem pade,
a iz grmovja se prikrade
in iz principa, iz navade
slavi spet zmago — idiot.*

RAZMERJE DRŽAVNIH USLUŽBENCEV DO VLADNIH REŽIMOV

V zadnjih mesecih lanskega in v prvih letošnjega leta smo doživeli v Jugoslaviji, posebno v Sloveniji, več velikih premestitev državnih uslužbencev iz strankarsko-političnih vzrokov. Ob vseh teh premestitvah so se pojavile v tisku kritike, katerim so sledili zopet zagovori. Vse te kritike moramo že takoj ločiti v dva dela: 1. v kritike iz vrst organizacij prizadetih državnih uslužbencev, in 2. v kritike opozicionalnih strank, ki so se za prizadete zavzele. Po tej ločitvi se mora izvršiti tudi ocenitev njihove iskrenosti in vrednosti. Kritike iz vrst prizadetih so se rodile iz obrambe, kritike opozicionalnih strank pa iz strankarskih interesov, ker so premeščeni državni uslužbenci bili njih strankarski pristaši. Načelne, in torej etično čiste, so bile samo prve, kajti opozicionalne stranke, ki so v času, ko so bile same na vladi, prav tako iz strankarsko-političnih razlogov metale državne uslužbenke sem in tja kakor mrtvi mobiljar, za take kritike nimajo in ne morejo imeti načelnih, iskrenih in etičnih temeljev. Te kritike so zato nenačelne, neiskrene in zato demagoške. Prizadetim državnim uslužbencem zaradi tega ne le ne morejo koristiti, marveč jim celo lahko škodujejo, ker jih na eni strani identificirajo s temi skupinami, na drugi jih pa zavajajo v neobjektivne blodnje.

Premeščanje in vseh drugih vrst preganjanje državnih uslužbencev (posebno političnih uradnikov in učiteljev) pa nikakor ni iznajdba novejšega časa. Tega sredstva za utrjevanje svoje strankarsko-politične moči na eni ter maščevanja nad uslužbenci nasprotnega strankarsko-političnega prepričanja na drugi strani, so se posluževali razni državni in samoupravni režimi že davno pred nastankom Jugoslavije. Pri nas opozarjamo na Šušteršičevo ero na Kranjskem (Cankar: »Hlapci«), a v predvojni Srbiji na zloglasne »uradniške garniture«. Vendar moramo pribiti, da je bil v sami Jugoslaviji začetnik večjega premeščanja in preganjanja državnih uslužbencev (v prvi vrsti profesorjev in učiteljev), znani voditelj bivše SDS in tedanji prosvetni minister g. Svetozar Pribičević. Za njim so se teh in takih metod posluževali skoraj brez izjeme vsi naši vladni režimi, pa naj so jih sestavljale že stranke, ki so danes na vladi, ali pa tiste, ki so trenutno v opoziciji. Posebno glede šefov uradov politične uprave se je pri nas že od vsega začetka ustalil uzus menjave. Čim pride na vlado nova strankarsko-politična skupina, odstrani prejšnje šefe politična uprava ter postavi na njihova mesta »može svojega zaupanja«. Od tu doli se prične potem premetavanje in preresetavanje, ki seže često do — uradnih slug.

Problem menjavanja uslužbenskih garnitur je torej pri nas trajen, ne morda začasen, enkratno, odnosno le točasen. Toda čudno: kljub njega trajnemu obstojanju in kljub vsemu zlu, ki ga ta praksa povzroča moralno, materielno in čisto človeško-osebno, ter nazadnje kljub vsem kritikam in zagovorom,

mu še do danes nihče ni pogledal do dna. Nihče še ni določil temelja, s kate-
rega je treba gledati na problem odnošaja državnega uslužbenca do stran-
karsko-političnega režima in narobe. Bistvo vseh zagovorov premeščanja in
preganjanja državnih uslužbencev iz strankarsko-političnih razlogov, ki smo
jih slišali ob priliki iskrenih in neiskrenih kritik in od strani samih to prakso
izvajajočih režimov, je bilo v glavnem zasidrano na naziranju, ki bi se dalo
stisniti v te-le besede: »Državni uslužbenec stoji napram obstoječemu vlad-
nemu režimu v razmerju hlapca do gospodarja. Kot tak mu mora biti brez-
pogojno pokoren in mora torej tudi izvrševati vse svoje uradno in celo za-
sebno strankarsko-politično delo v skladu s tendencami obstoječega vladnega
režima«. Nekatera glasila naših političnih strank so se celo tako daleč izpo-
zabila, da so opredelila državnega uslužbenca direktno za hlapca, režim pa za
gospodarja, odnosno delodajalca.

Tu je torej treba določiti upravičenost ali neupravičenost, pravilnost ali
nepravilnost te definicije razmerja med državnim uslužbencem in vladnim
strankarsko-političnim režimom. Vprašanje se glasi: Je državni uslužbenec
nameščeneц vladnega režima, ali ni? Ako ni, čigav uslužbenec je? Komu
služi in komu je njegovo delo namenjeno? — Na ta vprašanja je tudi z zgolj
pravnega stališča (da drugih niti ne navajamo), mogoč le en sam samcat
odgovor: Državni uslužbenec (uradnik, učitelj, delavec itd.) ni uslužbenec
vladnega, strankarsko-političnega režima, zato mu v strankarsko-političnih
stvareh tudi ni podrejen. Državni uslužbenec je uslužbenec (kar že pojem sam
pove!) d r ž a v e, ki ni in ne more biti nikoli (ali skoraj nikoli) docela iden-
tična z vladnim, strankarsko-političnim režimom. Kajti država ni tvorba vlad-
nih, strankarsko-političnih (ali tudi nestranskih, zgolj uradniških, »neu-
tralnih« in diktatorskih) režimov ter še manj političnih strank, skupin in klik,
marveč je nad temi stoječa trajnejša in stalnejša tvorba n a r o d a, ki jo
tvori bodisi kot kompaktna etnična enota, bodisi kot etnično heterogena, a
politično homogena državna nacija. Njegovo delo je torej namenjeno državi,
in ker je država le zunanja, vidna organizacija naroda, v končnem bistvu
n a r o d u! Nikoli pa ne (in ne bi smelo biti) kateremu koli začasnemu vlad-
nemu režimu.

Ker torej državni uslužbenec ni uslužbenec vladnega režima, marveč države
(naroda) in njegovo delo ni namenjeno vladnemu režimu, marveč državi (na-
rodu), nima noben režim niti pravne niti kakršne koli drugačne pravice
lastiti si nad njim položaja delodajalca, nalagati in naročati mu strankarsko,
skupinsko, klikarsko usmerjena dela, ali zahtevati od njega, da se kot z vsemi
drugimi državljani osebno popolnoma svoboden državljan vpreže v stran-
karsko-politični voz vladnega režima; kakor tudi nima pravice prepovedati
mu, da se kot državljan osebno ne bi smel docela svobodno strankarsko-
politično izživljati izven svojega urada, šole, delavnice itd., in izven svojega
službenega posla. Pa tudi v uradu samem, šoli, delavnici itd. ter v okviru
službenega posla vladni režim nima pravice zahtevati od državnega usluž-

benca, da bi vršil za ta režim ali posamezne stranke, ki ga tvorijo, kakršno koli režimsko ali strankarsko agitacijo, odnosno kakšno drugo, s tem zvezano delo izven določil veljavnih zakonov.

Pač pa je dolžnost državnega uslužbenca, da izvršuje objektivno, in ne ozi-
raje se na svoje strankarsko-politično prepričanje, vse tiste posle, ki mu jih
nalaga vladni režim v okviru veljavnih državnih ali samoupravnih zakonov
ter na teh temelječih in iz teh izhajajočih odredb, odlokov, sklepov itd.
Državni uslužbenec, ki bi iz animoznosti do obstoječega vladnega režima
kakorkoli sabotiral njegova na zakonih in v zakonih utemeljena naročila,
se tu ne bi pregrešil le proti vladnemu režimu kot naključnostnemu upra-
vitelju države, marveč že proti državi (narodu) sami, torej direktno proti
pravemu in edinemu delodajalcu, katerega interesu je namenjeno nje-
govo delo. V izvlečku se glasi definicija navedenega: Državni uslužbenec
je uslužbenec nad režimi stoječe države, ki je dolžan v uradu in v svojem
uradnem delu vršiti svojo službo točno in objektivno po na zakonih teme-
lječih navodilih; izven urada in izven svojega službenega dela je pa stran-
karsko-politično z vsemi drugimi državljani enakopraven državljan in ni v
nobenem strankarsko-političnem službenem odnosu z vladnim režimom, ki
mu je, ako z njim (miselno, programsko, taktično itd.) simpatizira, lahko
blizek ali pa tudi tuj.

Vladni režim torej nima pravice zahtevati od državnega uslužbenca, naj bo
njegov strankarsko-politični pristaš, delavec ali celo agitator, in to ne v službi
in ne izven nje. V zadnjem je pa to lahko, toda samo ako dela prostovoljno,
iz svojega resničnega prepričanja in ne po naročilu ali le zato, da bi se pri-
kupil, in ako to delo strogo oddeli od svojega urada, šole, delavnice, svojega
uradnega dela in ostane pri tem v mejah dostojnosti ter zakonitosti. Ako pa
zlorabi državni uslužbenec svoj urad, šolo, delavnico, uradno delo ter funk-
cijo za vladni režim, bodisi iz svoje lastne strankarsko-politične vneme, bodisi
po naročilu režima samega (direktno ali potom nadrejenih šefov), ga sme
ta ali temu sledeči režim klicati na odgovor samo potom disciplinskega po-
stopka in kaznovati ali oprostiti le na podlagi zakona, nikoli ga pa ne sme
za to brez takega postopka kaznovati s premestitvijo ali kakršnim koli drugim
preganjanjem. Konkretno: Ako je kdo kakor koli, ali preko svojih pred-
stojnikov dobil za lanske petomajske volitve nalog, da mora kot državni
uslužbenec in celo z uporabo svoje uradne avtoritete agitirati za določeno
kandidatno listo, tega naloga ni bil dolžan izvršiti. Ako ga je iz strahu
pred eventualnim preganjanjem vendarle izvršil, zaradi tega ne sme biti
kaznovan brez disciplinskega postopka. Ako se pa uvede disciplinski postop-
pek, mora decidirano izpovedati, od koga in v kakšni obliki je ta nalog
prejel. Dolžnost tožitelja je torej, da uvede disciplinski postopek tudi proti
nadrejenemu, ki je podrejenemu dal nalog, dokler ne pride do iniciatorja
naloga, ki bi se moral prvi in v prvi vrsti kaznovati.

Na to in edino na to stališče bi se morale postaviti stanovske organizacije naših uslužbencev pri obrambi svojih preganjanih članov in poskrbeti za to, da se to stališče tudi pravno precizno normira, kar bi se dalo doseči pred vsem potom senatorjev in državnih poslancev iz vrst državnih uslužbencev.

RADIVOJ REHAR

DEMOKRACIJA ALI DIKTATURA?

V času, ko se bije v svetu boj med demokracijo in diktaturo boljševisma na eni ter fašizma na drugi strani, je tudi za nas Slovence kot narodni kolektiv važno vprašanje, na katero stran naj se nagnejo naše simpatije. To vprašanje se postavlja najprej načelno, nato praktično.

Glede načelnega odgovora je nedvomno važno ugotoviti rezultate demokracije in potem diktature v preteklosti, pa tudi v neposredni sedanjosti. Te rezultate moremo zasledovati daleč nazaj v zgodovino Grkov in Rimljanov, nato pa preko srednjega veka v novega ter najnovejšega. O tem so se že pisale in se bodo še pisale debele knjige, nedvomno pa je, da brez demokracije in iz nje izvirajoče svobode mišljenja ter udejstvovanja ne bi bilo svobodne inteligence, brez svobodne inteligence pa zopet ne modernega napredka. Benedetto Croce stavi v svoji znani »Zgodovini Evrope v devetnajstem stoletju« svobodo celo na mesto osnovnega problema človeštva, ko pravi: »Osnovni problem človeškega sožitja je problem svobode; svoboda je edina upravičenost človeškega življenja na zemlji; brez svobode življenje ne bi bilo vredno življenja.« A svobodo ustvari lahko samo demokracija! Če državna oblast prekorači mejo bedenja nad razvojem svobode (demokracije) in se sprevrže v samovoljno diktaturo, ovira ves svobodni razvoj, ker se ga boji in ga zato sovraži.

To smo doživeli na lastni koži tudi že mi Slovenci sami v raznih dobah preteklosti in polpreteklosti. Najbolj vidni so pa za nas rezultati svobode, ki jo ustvarja demokracija, in zlasti še parlamentarna demokracija, v našem lastnem nacionalnem razvoju. Da smo se Slovenci v preteklem stoletju dvignili do narodne zavesti in z njeno pomočjo do sedanjega kulturnega, političnega in socialnega stanja, se moramo zahvaliti samo in izključno demokraciji, ki je v bivši Avstriji premagala absolutizem cesarskega Dunaja. Brez te demokracije, parlamentarizma in iz obeh izvirajoče svobode vseh vrst, nikoli ne bi bili mogli ustvariti pogojev za svoj nacionalni dvig in vključitev v kraljevino Jugoslavijo.

Za vse kar Slovenci smo in kar imamo, se moramo zahvaliti samo demokraciji in svobodi političnega, kulturnega, socialnega ter gospodarskega udejstvovanja. Vse rane, iz katerih danes krvavimo (Primorje, Koroška), nam je pa nasprotno zadala absolutistična diktatura nedemokratskega fašizma. Po vsem tem nam govori že preteklost sama dovolj glasno, kaj

pomeni za nas demokracija s svobodo in kaj diktatura z nesvobodo, ki posega samovoljno celo v najnižjo socialno enoto, v družino, kakor tudi v mišljenje ter čustvovanje posameznika.

Ako je pa svoboda, kakor pravi Croce in pravijo vsi res veliki duhovi novejšega veka, edina upravičenost človeškega življenja na zemlji, je svoboda v demokraciji še toliko važnejša za narode, ki o svoji usodi ne odločajo sami, ali vsaj ne izključno sami. In med te spadamo tudi Slovenci. V državnem sožitju z brati Srbi in Hrvati smo v svojem političnem, kulturnem, socialnem, gospodarskem in vsem ostalem življenju odvisni tudi od njihove volje že v demokraciji, še toliko bolj (ali celo izključno) v diktaturi. Prav gotovo ni med nami nikogar, ki bi mu bilo irelevantno, ali soodločamo Slovenci v tej državi o svoji usodi, ali ne soodločamo, ampak smo namesto sovladajočega zgolj vladani del.

Enakopravno moremo soodločati samo v svobodi demokracije in demokratičnega parlamentarizma. V diktaturi smo popolnoma odvisni od milosti ali nemilosti diktatorja, bodisi da je ta po fašističnem vzorcu kak »duce« ali »Führer«, bodisi da je diktaturo izvajajoča skupina. Pri vsaki diktaturi je namreč vedno znano samo eno: kje in kako se začne, ni pa znano, kje in kako se bo razvijala in zaključila. Možnosti razvoja in zaključka so tako raznotere, da se jih moramo načelno bati v vsakem primeru že zaradi tega, ker stoje izven našega upliva in soupliva. V državi, kakršna je kraljevina Jugoslavija, so te možnosti še obsežnejše kakor v državah istosmerskega naroda.

Zaradi tega moremo biti Slovenci kot kolektiv v tej državi načelno in dejansko brezpogojni zagovorniki demokracije in svobode, ker vidimo samo v njej zavarovan svoj celotni položaj. Posameznik ali politična skupina, ki se postavlja proti demokraciji, svobodi in demokratičnemu parlamentarizmu, se postavlja proti temeljnemu interesu Slovencev v političnem, kulturnem, socialnem ter gospodarskem oziru.

S stališča, da moramo biti Slovenci že po sili razmer v vsakem primeru za demokracijo in svobodo, moramo presoјati tudi vse probleme demokracije in svobode ter stremeti za tem, da se izločijo iz demokracije vsi elementi, ki jo slabe. Danes, ko se toliko razpravlja o krizi demokracije, se moramo resno poglobiti v vprašanje te krize s splošnih in s specielno jugoslovanskih vidikov. Nedvomno je, da pri nas demokracija ni doživela še nobenega usodnega zloma iz sebe same, kakor se tako rado zatrjuje, in to iz najpreprostejšega razloga, ker po sprejetju vidovdanske ustave resnične demokracije sploh imeli nismo; vendar je tudi v naših jugoslovanskih razmerah potrebna temeljitih korektur. O teh bi pa bilo treba spregovoriti posebej. Naglasimo lahko le eno samo: Naš boj se mora biti za novo, strankarskih izrodov očiščeno in s socialno pravičnostjo oplemeniteno demokracijo!

STOLETNICA PREŠERNOVEGA KRSTA PRI SAVICI

Tudi pri stoletnici Prešernovega Krsta pri Savici se je pokazala naša narodna mlačnost. Tudi ta svoj jubilej smo zamečkali ter šli preko njega v starem stilu na dnevni red. Sicer je časopisje storilo svoje po svoje — le Borkovo hotenje v velikonočni številki »Jutra« je nakazalo pot preko tega — tudi Ljubljanski Zvon je spregovoril o njem že v lanskih počitnicah, Dom in svet pa še bržkone bo — da sam o Belokranjski knjižnici ne spregovorim kaj več — toda stvar na ta način ne bi smela biti začeta niti končana.

In vse to pri najdaljši pesnitvi našega največjega genija in na vseh straneh priznanega klasika, ki je poleg tega še vedno polna problematike, ki je še ne bo konec, kakor vse kaže. Najnovejša, vsaj poloficielna razlaga namreč pravi, da je Prešeren pri Krstu pri Savici »izoblikoval motiv odpovedi in ločitve«. Razlaga je sicer nova, toda vse razglabljanje v precejšnji meri le nadaljuje smer Žigonovega in Puntarjevega raziskovanja ter ima tudi več pobočnih nevzdržnih formulacij, o čemer se na tem mestu ne morem razpisati. V Belokranjski knjižnici pa sem po svoji studiji na kratko prikazal predvidevani razvoj zasnove poznejšega Krsta pri Savici pri Prešernu od mladih let dalje, o čemer bo morda tudi še kdo resno in obširneje spregovoril.

Naj omenim pri tej priliki samo nekaj momentov, ki jih moramo predvsem upoštevati, ako hočemo priti Krstu pri Savici bliže ter ga gledati tako, kakor mu najbolj odgovarja.

Prešeren je živel v dobi romantike, ki se je zamikala v prirodne lepote svoje domovine ter v narodovo preteklost, v ono preteklost, v kateri je narod živel še svoje življenje na svojih tleh. V tej preteklosti je iskala narodovih samobitnih potez ter dejstev, ki so bila odločilna za vso njegovo nadaljnjo zgodovinsko pot. In ljubila je narod in njegovo preteklost ter jo dvigala v herojske višine. Zato je razumljivo, da je tudi s te strani prihajala često do pokristjanjevanja, čeprav jo je katoličanstvo samo kot tako tudi precej zaposlovalo še iz različnih drugih vzrokov. Zato imamo v njej več epov iz časov pokristjanjevanja, poleg njih pa tudi precej bežnih literarnih razmotrivanj od epike do dramatike, zlasti tragedije. Prešernu vse to ni bilo neznano. In naj si že bo romantik ali ne, v neki meri vsaj je bil sin svoje dobe, svoj rod in dom pa je ljubil iskreno.

Ako ni imel posebnega interesa za lepote svojega domačega kraja že od prej, mu ga je prav gotovo vzbudil Franc Richter, njegov profesor zgodovine, obe leti na liceju v Ljubljani. O Gorenjski od Bleda do Savice je bil poln hvale, ne le v mejah znanosti, ampak tudi umetnosti. O Bledu je napisal v Ilirskem listu 16. junija 1820. dolgo pripovedno pesem, o kateri pa ni mislil, da je z njo storil dovolj. Njegova pripomba k naslovu kaže, da je še

vse bolj želel zainteresirati kakega domačina za umetniško obdelavo teh krajev, zlasti v slikarstvu. Zde se mu namreč tega vredni, ne le zaradi svoje lepote, ampak tudi zgodovine, katero razprede zopet prihodnjega leta prav tam, ko opisuje svojo pot od Bleda do Savice, pri čemer omenja tudi Ajdovski gradec ter obe jezери.

Prešeren se je v teh letih že ukvarjal s pesništvom, zaradi česar je verjeten impulz v smeri teh domačih krajev tudi s te strani. Verjetno pa je, da je imel z njimi že iz teh mladih dni svoje posebne načrte tudi zaradi tega, ker nimamo vsega tega nikjer posebno obdelanega prav do Krsta pri Savici, v njem pa čisto v tem smislu.

Sicer mu je življenje prvoten način izvedbe tega njegovega načrta skoro gotovo prekrizalo, a predpostavljati moramo, da je zamisel sama kot taka ostala precej nespremenjena. In tudi to Prešernovo zamisel si prav lahko razlagamo docela neprisiljeno.

Katoliška nota v pesnitvi pred sto leti nam bo zlasti za mlada leta Gorenjca iz družine z več duhovniki ter iz okolice Brezij umljivejša. Pri tem pa ni niti treba misliti samo na Brezje, saj poleg Richterja zlasti Valvasor precej govori celo o pretiranem pobožnjaštvu na Blejskem otoku samem. In Prešernova pesnitev je taka, da vsaj z nekaterimi pogani mora priti do pokristjanjenja, ki je imelo v oni dobi pač še svoje posebne zakonitosti. Ni verjetno, da bi bil Prešeren prepričan, da so se narodi dali tako vdano krstiti, možno pa je misliti, da je menil o nas, da nam je politično škodovalo, ker smo se tako zaupno vdali krščanstvu, kakor je to kazalo še v njegovem času.

Da je v svojem delu dvignil tako visoko prav žensko, to si prav lahko razlagamo iz Prešernovega življenja in romantike, ki je to delala kot še nobena doba ne tako, ne prej, ne pozneje.

Žalobna doživetja ob Čopovi smrti pa so nekatera dejstva v pesnitvi brez dvoma poudarila na račun drugih. Vse to pa moramo upoštevati, ako hočemo Prešernov Krst pri Savici tembolj neprisiljeno razumeti in estetsko vrednotiti.

PREŠERNOSLOVCU

*Slovinci, ako na »Prešerna« čakate,
od prešernoslovca ga ne včakate.*

Prešar.

NOVA PISARIJA

*V čem je višek realizma pri nas?
Da merijo pesnike čez prsa in čez pas!*

Prešar.

POLOM ZVEZE NARODOV IN KOLEKTIVNE VARNOSTI

Evropska mednarodna politika je doživela v zadnjih mesecih polom, ki ne bo ostal brez usodnih posledic za bodočnost. Celo iz izjav odgovornih državnikov in diplomatov, ki so navadno rezervirani, zveni zaskrbljenost. Na peščen tla neiskrenosti zidana stavba kolektivne varnosti z ženevsko Zvezo narodov kot osrednjim organom se ruši, in malo je upanja, da bi se še dala utrditi. Razpoka, ki je nastala po japonskem zavojevanju Mandžurije, z izstopom Japonske in Nemčije iz Zveze narodov in nemško oborožitvijo, se je po italijanskem vpadu v Abesinijo podaljšala od vrha do tal; nastale so pa sočasno še prav tako nevarne stranske pike: oborožitev Avstrije, militarizacija Dardanel, odpoved locarnskega pakta.

Ženevska mednarodna institucija je dokazala, da je v sedanji organizaciji brez moči in pomena, samo zbor za teoretično razpravljanje, pa še to previdno in bojazljivo. Kdor bi še stavil svoje upanje vanjo, bi se mu moglo zgoditi samo isto, kar se je Abesiniji. Iluzije, ki je še pred meseci žarela na evropskem mednarodnem nebu, je konec. Zveza narodov lahko životari dalje, toda vere vase ne more obuditi več; tudi zaupanja ne. Kolesa italijanskega fašističnega imperializma so šla neusmiljeno in brezobzirno preko ženevskih konferenc, razprav in teoretičnih sklepov; prav tako preko sankcij.

Članica Zveze narodov je napadla brez formelne vojne napovedi drugo članico iste zveze. Zveza tega napada ni znala preprečiti; povzpela se je le do ugotovitve, da je Italija napadalka in do proglačitve sankcij, ki Italije niso mogle zadeti v živo, so pa zadele z občutno gospodarsko škodo — sankcije izvajajoče države. Med njimi v prvi vrsti Jugoslavijo, in od Jugoslavije najbolj Slovenijo. Italija je imela kljub sankcijam prosto trgovsko pot z vsemi državami, ki se sankcijam niso pridružile, bodisi ker sploh niso članice Zveze narodov, bodisi ker se ženevskemu sklepu niso pokorile (Albanija, Avstrija, Madžarska).

Danes izjavljajo državniki in diplomati, da je Ženeva zato doživela neuspeh, ker so postavke statotov Zveze premalo jasne in ker nima eksekutivnih sredstev. To je jalov izgovor. Zveza narodov res ne določa v svojih statutih vseh formelnih podrobnosti za primere kolektivne akcije proti napadalcu, ima pa vsak trenotek možnost določanja položaju ustrežajoče interpretacije posameznih členov in po njej taktike ter akcije. Mogla bi bila skleniti že prvi dan italijanskega vpada v Abesinijo zaprtje Sueškega prekopa ter eventualno Gibraltarske ožine, kakor tudi izvajanje najostrejših sankcij: ustavitve dobave premoga, petroleja, živil in vsega. Prav tako jalovo je sklicevanje na nemogućnost uveljavljanja sklepov po vseh državah članicah. Ako bi bila Zveza v trenotku, ko so Albanija, Avstrija in Madžarska izjavile, da se izvajanju sankcij proti Italiji ne pridružijo, raztegnila radikalno sankcije tudi proti njim,

bi bile morale kapitulirati, in vojne v Afriki bi bilo že pred Novim letom konec; seveda s čisto drugačnim izidom.

Neuspeh ženevskega dela in celotni polom politike Zveze narodov je povzročila v resnici samo nesložnost med Francijo in Anglijo. Dejanska odgovornost za nesložnost pa pada na Francijo, odnosno na zunanjo politiko Lavalove in Flandinove vlade. S tem tudi za vse postranske dogodke mednarodne politike v tem času. Francoski preenostranski strah pred Nemčijo je obrodil trpke sadove, ki jih je morala najprej okusiti sama: z nemško militarizacijo Porenja! Ako bi bila Francija od začetka italijansko-abesinskega spopada podpirala Anglijo in bi se Italiji energično onemogočila njena afriška akcija, si Nemčija nikoli ne bi upala odpovedati locarnske pogodbe, ker bi se zavedala, da bo imela opravka s skupno voljo Francije in Anglije ter v avtoriteti močno porasle Zveze narodov.

Tako je zakrivila Lavalova in Flandinova politika polom kolektivne varnosti in spoštovanja obstoječih mirovniških pogodb. Italija se mora zahvaliti samo Franciji, da je danes Abesinija del njenega novega imperija. Nemčija pa, da se sprehajajo njene čete po Porenju in grade ob francoski ter belgijski mejni utrdbe. Iz te politike je zrastle tudi oborožitev Avstrije, ki ustvarja v srednji Evropi nov resno nevarni položaj. Vse le, da bi si zagotovila italijansko podporo proti Nemčiji, katere pa si ni in je slej ko prej zelo problematična. Čudni stik razmer je namreč povzročil, da je napravila Nemčija Italiji v najtežavnejšem trenutku nič manj važno uslugo, kakor ji jo je od začetka Francija. Z odpovedjo locarnske pogodbe in militarizacijo Porenja je preprečila zadnjo še pravočasno možnost sporazuma med Parizom in Londonom ter poostritev sankcij. Tako nastane kočljivo vprašanje, komu naj izkaže Italija večjo hvaležnost v primeru potrebe, Franciji ali Nemčiji? Najbrže je ne bo ne eni ne drugi in se ne bo eksponirala resno ne za francoske interese proti nemškimi, ne za nemške proti francoskim, marveč samo in izključno za svoje lastne!

Francija ostane dalje nesigurna, zlasti še, ker je s svojim laviranjem zamudila edino priložnost res trdnega sporazuma z Anglijo. Ni preveč verjetno, da bi v Londonu tako lahko pozabili, da je ponižanje, ki ga je doživela angleška zunanja politika z italijansko zmago v Abesiniji, v prvi vrsti krivda Francije. In krivda Anglije? Očita se ji, da ni sama nastopila proti Italiji, ako je Zveza narodov odpovedala. Ta očitek nima zadostne podlage. Anglija se je že v začetku slovesno obvezala, da bo vodila politiko za zagotovitev miru in spoštovanje mednarodnih pogodb samo in izključno v mejah Zveze narodov, t. j. kolektivno. Te obveze ni mogla prekršiti. Razen tega se je dobro zavedala, da bi v primeru samostojnega spopada z Italijo ustvarila položaj, iz katerega bi se mogle roditi najpogubnejše možnosti ne le za Evropo, ampak za ves svet. Samo kolektivni vojaški nastop vseh članic Zveze narodov bi to lahko preprečil.

Tako postane angleška politika razumljivejša in manj vredna očitkov. Usodno

za Anglijo, odnosno za ves velikobritanski imperij ter nazadnje za splošno varnost pa je dejstvo, ki se je ob tej priložnosti odkrilo: da Anglija ni več tako svesta svoje moči, kakor smo si mislili. Njen še nedavno dominantni položaj se ruši. Njene pozicije so se omajale zlasti na Sredozemskem morju in se bodo z italijansko aneksijo Abesinije še bolj. Absolutne varnosti pomorskih poti preko Sredozemlja ni več.

Po zaslugi evropske nesložnosti, zlasti francosko-angleške, je postala fašistična Italija velesila in imperij. Njeno ozemlje se je podvojilo; število prebivalstva, ki je fašizmu v prvi vrsti vojaški material, se je pomnožilo za več ko 10 milijonov. To pomeni: vsaj za milijon izvrstnih vojakov, ki se dajo uporabiti kjerkoli treba. Mimo tega je porasel do zenita prestiž fašizma in Mussolinija, iz katerega vstaja Evropi nevarna zavest nove Italije, da sme tudi dalje po poti do uresničenja sanj o obnovitvi rimskega imperija. Ta zavest pa prehaja tudi na narodnosocialistično Nemčijo, Japonsko in vse imperialiste. Polom avtoritete Zveze narodov in ideje kolektivne varnosti ustvarja nov položaj, ki zahteva novo orientacijo, zlasti pri srednjih in malih državah, ki se ne morejo več zanašati ne na Ženevo ne pa Pariz in London, ako nočejo doživeti ponovitve usode Abesinije. Zanesti se morejo samo še na sebe in svojo medsebojno povezanost. In da se državniki in diplomati srednjih in malih držav tega zavedajo, pričata komunikeja konferenc Balkanske zveze in Male zveze v Beogradu te dni, dasi sta sicer močno zavita v diplomatsko meglo previdnosti.

MARIBORSKIM LITERATOM

*Dokler me niste imeli,
vsi ste po meni kričali,
ko pa ste le me dobili —
niste še fige mi dali.*

Revija.

SLOVENSKI JUBILANTI

DR. MATIJA MURKO. Med slovenskimi slavisti, ki so po obeh velikanih, Kopitarju in Miklošiču, zrasli v evropsko pomembnost, je na prvem mestu praški vseučiliški profesor in predsednik tamkajšnjega Slovanskega instituta, dr. Matija Murko. Dne 8. februarja je proslavil znanstveni svet, na prav poseben način še praški, 75-letnico njegovega življenja in 50-letnico promocije. Rodil se je v naših Slovenskih goricah (kakor skoraj vsi pomembnejši slovenski slavisti), studiral gimnazijo v Mariboru, visoko šolo je pa dovršil na Dunaju in se nato izpopolnjeval še drugod. Postal je profesor slavistike v Gradcu, potem v Lipskem v Nemčiji ter naposled v Pragi, kjer deluje že 17 let. S svojim obsežnim in temeljitim znanjem ter z neverjetno pridnostjo je vzbudil že zgodaj zanimanje v učenem slavističnem svetu. Število njegovih znanstvenih razprav in večjih ter manjših del je naravnost ogromno. Ta dela tvorijo v stavbi slavistike tako močne kvadre, da si je brez njih ne moremo več zamišljati. To je pokazala tudi praška proslava njegovega jubileja, ki so se je udeležili vsi prominenti češkoslovaške znanosti in mnogi zastopniki drugih slovanskih ter neslovanskih narodov.

MILAN SKRBINŠEK. Dne 19. februarja letos je dopolnil petdeseto leto življenja eden glavnih graditeljev slovenske gledališke umetnosti, režiser in igralec Milan Skrbinšek. Rojen v Mariboru, je studiral realko v Ljubljani, tehniko, filozofijo in igrilstvo pa na Dunaju. Tehniki in filozofiji je dal slovo pred dovršitvijo, dovršil pa je dunajsko dramatsko šolo — menda kot prvi Slovenec. Prvič je nastopil meseca marca l. 1909 v Ljubljani kot Martin Spak v Jurčičevem dramtiziranem »Desetem bratu«. Do svetovne vojne je bil kot režiser in igralec član ljubljanskega gledališča, l. 1918. je postal ravnatelj našega slovenskega gledališča v Trstu, l. 1919. je deloval v Sarajevem, nato je pa prišel v Maribor. Tu je postal po odhodu ravnatelja Hinka Nučiča v Zagreb ravnatelj drame, l. 1922. se je pa kot režiser in igralec vrnil v Ljubljano. Milan Skrbinšek je prinesel v slovensko igralsko umetnost nove, moderne, evropsko široko razgledane poglede, temeljito intelektualno in strokovno podlago, programatično načelnost ter je postal eden glavnih preroditeljev slovenske drame. Močne, individualne umetniške narave, se je uveljavil enako trdno kot režiser in kot igralec.

DR. FRANCE STELĚ. Dne 21. februarja je proslavila slovenska javnost petdesetletnico življenja našega odličnega umetnostnega zgodovinarja, banovinskega konservatorja dr. Franceta StelĚta, rojenega 21. II. 1886. v Tunjicah pri Kamniku na Gorenjskem. Jubilant je tajnik ljubljanskega Pen-kluba, častni konzul poljske republike, eden soustanoviteljev Narodne galerije, sourednik »Doma in sveta« in »Kronike slovenskih mest«, prvi sistematični proučevalec stare slovenske (zlasti gotske) likovne umetnosti ter avtor mnogih pomembnih umetnostnozgodovinskih knjig, studij in člankov. S čudovito vnmemo in globokim znanjem je poiskal in preiskal vse umetnostne spomenike na Slovenskem, jih opisal ter jim tako določil pravo mesto. Zoral je v tem oziru ledino in opravil delo, ki ostane večno trden temelj. Njegova največja in najpomembnejša dela so: »Monumenta artis slovenicae«, »Umetnost zapadne Evrope« in »Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih«. Kot umetnostni kritik je posegal zlasti prva leta po vojni močno v naše umetnostno ustvarjanje ter postal utiralec poti slovenskemu ekspresionizmu.

FERDINAND SEIDL. V torek 10. marca je poteklo 80 let, kar se je rodil v Novem mestu na Dolenjskem odlični slovenski znanstvenik prof. Ferdinand Seidl. Ljudsko šolo in gimnazijo je studiral v Novem mestu, prirodoznanstvo pa na vseučilišču v Gradcu. Služboval je nato na realki v Gorici, od koder se je ob upokojitvi l. 1915. vrnil v svoje rodno Novo mesto. Znanstvenik velikih kvalitiet ni imel sreče, da bi prišel kot profesor na univerzo, ustvaril pa je kljub temu toliko del, da bo ostalo njegovo ime trajno v zgodovini slovenske znanosti, zlasti prirodoslovne. Področje njegovega zanimanja je široko ter obsega geologijo, seizmologijo, klimatologijo in rastlinoslovje. Njegova največja in najpomembnejša dela so: »Rastlinstvo naših Alp«, monografija »Kamniške ali Savinjske Alpe« in šele sedaj za 80-letnico dovršena in izdana razprava »Dinarskogorski fén«. Ukvarjal se je tudi z naravoslovno filozofijo ter napisal med manjšimi dve večji zadevni deli, »Mehaniko duševnega delovanja« in »Moderno izobrazbo«. Skoraj nepregledno je pa število njegovih manjših razprav, člankov in zapiskov v naših najrazličnejših časopisih in časnikih. Prof. Seidl je obogatil našo znanost kakor malokateri naš znanstvenik.

PROF. ALOJZIJ REPIČ. V Ljubljani je slavil 11. marca 70-letnico življenja akad. kipar Alojzij Repič, upokojeni profesor srednje obrtne šole. Rojen v preprosti kmečki hiši v Vrhpolju pri Vipavi, ki nam je dalo že pred stoletji Sebastijana Krelja, je nastopil najprej pot samouka; potem rokodelskega podobarskega učenca in pomočnika, gojenca kiparskega oddelka srednje obrtne šole in šele pozneje, v skoraj zrelih letih, dijaka dunajske akademije ter nazadnje profesorja. Kot kipar-umetnik se je razvil do glavnega viška v dunajskih in tem neposredno sledečih letih. V tem času je ustvaril več umetnin, ki krase našo slovensko Narodno galerijo, ter nekatere zasebne hiše. Njegovo delo je tudi sedaj v kot postavljeni spomenik pesnika Miroslava Vilharja v Postojni. Pozneje se je tako z vso dušo posvetil vzgoji mladih talentov, da mu ni ostalo skoraj nič časa za lastno ustvarjanje. Zato je njegovo visoko kvalitativno pedagoško delo morda celo večjega pomena, kakor kiparsko. Sedaj preživlja jesen svojega življenja v naši slovenski metropoli.

RADE PREGARC. Sarajevsko gledališče je 12. marca slovesno proslavilo 25-letnico umetniškega delovanja režiserja in igralca Rade Pregarca z uprizoritvijo njegove lastne drame »Marta in Marija«. Rojen v Trstu, je postal Rade Pregarc najprej član našega tamkajšnjega gledališča, ko so ga pa Italijani zaprli, je deloval kot režiser in igralec v Ljubljani, Splitu, Mariboru, Beogradu ter Sarajevu. Kot vojni ujetnik se je Pregarc seznanil v Rusiji z moskovskim Hudožestvenim teatom in skušal po vojni ustvariti tudi nam gledališče po vzorih velikega Stanislavskega; toda v naših malih razmerah za to ni našel razumevanja, dasi je zlasti kot režiser dosegel visoke kvalitete. V Sarajevem seznanja tamkajšnje občinstvo tudi s slovenskimi dramatskimi deli, katera sam prevaja in režira. Pregarc spada nedvomno med tiste slovenske gledališke ljudi, ki so se dvignili visoko nad povprečnost.

DOMAČE SLOVSTVO

DR. FRAN SUŠNIK: PREGLED SVETOVNE LITERATURE. Maribor. 1936. Tiskala in založila Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Strani 456. — V zadnjih letih se, sicer počasi, vendar po nekem praktičnem sistemu izpopolnjuje naše slovensko slovstvo s priročniki, brez katerih kulturni narod težko izhaja, ako noče biti navezan zgolj na tuja dela. Med take priročnike, ki maše občutno vrzel, spada tudi Sušnikov »Pregled svetovne literature«. V prikupni priročni obliki izdana knjiga ni zmašena po tujih predlogah, ampak je plod zares samostojnega dela znanstvenika, ki je znal svojo nalogo rešiti tako, da je ustvaril preglednost in zgoščenost, pa je vendar še

vedno podal svetovno slovstvo v vseh bitnih potezah, tako glede zgodovinsko-razvojnih, kakor tudi idejnih smeri. Kako težavna je bila njegova naloga, nas pouče tuji priročniki o svetovni literaturi, ki so, dasi napisani v drugačnih razmerah in z drugačnimi sredstvi, skoraj vedno pomanjkljivi ter bodisi iz nevednosti ali iz namerne tendenčnosti enostranski. Sušnik je skušal biti napram vsem slovstvom pravičen, ni se pa mogel ubraniti osebnih simpatij, zaradi katerih je upošteval več drugovrstnih in celo tretjevrstnih talentov, dočim je mnoge velike prezrl. Naj navedemo za primer le Nemce, med katerimi najdemo Korošico Viesèr, ne najdemo pa nekaterih vse večjih sodobnih tvorcev. Isto bi mogli navesti glede Francozov, Špancev in drugih ter celo Slovencev, med katerimi težko pogrešamo nekatere sodobnike (n. pr. Gradnika), ako so že navedeni poleg Župančiča trije katoliški stebri Meško, Finžgar in Pregelj. Kljub temu bo priročnik še dolgo naša edina knjiga o svetovnem slovstvu, ki podaja v najbolj zgoščenem tekstu neverjetno mnogo, in to ne le suha imena in date, ampak tudi klene pregledne idejnih razvojev od najstarejših do novejših časov. Služila bo izvrstno zlasti naši mladini in tistemu izobraženstvu, ki v sedanji dobi hlastnega življenja nima smisla ali časa za podrobnejši studij literature. Delo je tudi grafično pregledno in opremljeno z več portreti velikih tvorcev besedne umetnosti v preteklosti in sedanjosti.

V. R.

CIRIL ŠLEBINGER: GEOLOGIJA MARIBORSKE OKOLICE. Izvestje Muzejskega društva v Mariboru. Leto III —1936. Urednik dr. Leopold Poljanec Strani 32. — Muzejsko društvo v Mariboru je izdalo letos svoje tretje Izvestje, ki je, kakor prvi dve, posvečeno pretežno znanstveni obdelavi Podravja. Šlebingerjeva studija izpolnjuje razen štirih strani Društvenega glasnika ves zvezek kvarta. Avtor pravi sicer uvodoma, da je njegova studija le preglednega in informativnega značaja, v resnici je pa vsaj na nekaterih mestih dosti več. Pregledno nam predočuje stike geoloških formacij v Mariboru, formacije same pa zasleduje na Dravsko polje, v Slovenske gorice, na Kobansko in Pohorje. Prepričevalno korigira nekatere stare nazore in daje lastne, nove poglede ter je tako pomemben doprinos k podrobnemu geološkemu proučevanju naše slovenske domovine. Društveni glasnik prinaša poročilo o letošnjem občnem zboru Muzejskega društva v Mariboru. Na platnicah je poziv javnosti za sodelovanje. Zvezek je okusno natisnila Mariborska tiskarna.

B. K.

ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPISJE. Letnik XXX, snopič 3. Izdaja Zgodovinsko društvo v Mariboru. — Najnovejši snopič ČZN vsebuje razpravi: Walter Schmid »Poetovio, Raziskovanja Muzejskega društva v Ptujju jeseni 1935« in Ljudovit Pivko »Ribištvo v Dravi in njenih vodah« ter Izvestja, Pregled, Slovstvo in Društveni glasnik. Arheolog Schmid opisuje najnovejša odkritja raziskovanja rimljanske naselbine na ozemlju sedanje Hajdine pri Ptujju s podrobnimi opredelitvami in obrazložitvami, ki so važen prispevek za našo lokalno arheologijo, pa tudi za zgodovino sploh. Razprava je bogato opremljena z risbami in fotografijami, Posebno zanimive so rekonstrukcije. — Prof. Pivko se je lotil dela, ki je bilo doslej precej zanemarjeno, a ga še ni dovršil. Razprava o ribištvu v Dravi in njenih vodah je sicer zanimiva in dragocena glede odnosa naših Podravcev, zlasti na Ptujskem polju, do ribištva in rib, ni pa izčrpala problema kakor bi si želeli. Pivko ni opisal vseh dravskih rib; nekaj jih je čisto prezrl, druge je označil večinoma z lokalnimi imeni narečij. Zakaj ni uporabil vsaj za glavna imena nazivov, ki so že ustaljeni, n. pr. po knjigi »Ribe v slovenskih vodah«? Káras je koresel, ostrž ostrž, menkavec menek, pesák globoček itd. Na ta način ne dobimo nikoli enotnega in ustaljenega imenoslovja. — V Izvestjih je Fr. Kovačič popravil dve trditvi o Slomškovem napevu k Ripšlavi pesmi »Kdo bi zmiraj tužen bil« in češkem prevodu Slomškovega »Blažeta in Nežice«, Janko Glaser je pa prispeval razpravo o »Literarnih predlogah in paralelah« (nadaljevanje). V Pregledu je poročilo o otvoritvi Muzeja kneza Pavla

v Beogradu, prispevek Fr. Baša. V Slovstvu je več poročil o novih knjigah in razpravah izpod peres ocenjevalcev Fr. Baša, F. Minařika in Jar. Dolarja. Društveni glasnik vsebuje poročila o občnem zboru ZDM, Študijski knjižnici in Banovinskem arhivu. B. K.

LIKOVNA UMETNOST

MALEŠEVE »SENCE ALI KNJIGA LESOREZOV IN LINOREZOV«. Med slovenskimi slikarji mlajše generacije hodi Miha Maleš svojevrstno, samostojno pot. V likovno umetnost je vniknil v času, ko je prevladoval pri nas ekspresionizem, ki ni ostal brez upliva na njegovo stilno in idejno usmeritev. Vendar je bil Maleš preveč zakoreninjen v slovenski, v temeljnih tonih lirski duhovnosti, da bi se bil dal zasužniti po tem takrat modnem modernizmu. Iz tez sodobnih umetnostnih tokov in antitez slovenske bitnosti, vse zagledane v staro narodno umetnost, v prvi vrsti slikanja na steklo, je že kmalu ustvaril svojo lastno sintezo, kateri je ostal dosledno zvest. Tako si je izoblikoval močno individualno noto kot slikar in kot grafik. Da mu je tudi grafika enakovredna umetnost, pričajo vse njegove dosedanje razstave, mape in publikacije, najbolj pa »Sence«, knjiga lesorezov in linorezov, ki jo je izdal meseca februarja letos v bibliofilski izdaji v 300 numeriranih ter z lastno-ročnim podpisom opremljenih izvodih.

Knjiga je tudi po tehnični izvedbi pri nas originalen pojav. Po svoji pesmi »Nocoj«, uvodni besedi Ivana Zormana in odlomkih svojih misli o umetnosti, nam je razkril v tej knjigi obsežno galerijo svojih lesorezov in linorezov od dijaških let v Pragi do lanskega leta. Vse morda ne sodi v knjigo zgolj zaradi umetniške, ampak bolj iz osebne, razvojne vrednosti, vmes pa so tudi zares polnokrvne umetnine, ki postavljajo Maleša v prvo vrsto slovenskih grafikov. —r.

RAZSTAVA SLAVKA TOMERLINA. Ob začetku letošnjega leta je razstavil hrvatski slikar Slavko Tomerlin v Ljubljani in v Mariboru svoja platna, večinoma folklorističnega žanra. Po svoji stilski smeri spada Tomerlin med naturaliste, kar dokazuje še bolj kakor tehnika slikanja idejna, folkloristična usmerjenost. Med Hrvati ni osamljen; pri nas je iz te skupine znan zlasti še Dalmatinec, Stjepan Baković. Slikarsko posvečajo vso pažnjo modelu, predmetu in kvečjemu še tehniki, zato zane-marjajo duhovno in intuitivno plat in je njihova umetnost brez tiste božanske iskre, ki pravo umetnost šele oživi in dvigne do resnične umetnosti. Obe razstavi sta ostali brez posebnega odmeva. —r.

MESTNO GLEDALIŠČE V PTUJU

Prva povojna leta so se pojavila v naših manjših mestih, kakor v Ptujju in Celju, mnogo obetajoča prizadevanja ustvariti preko diletantskih začetkov temelje za redna gledališča. Mlade diletantske skupine so v okviru Dramatskih društev vodili naši znani in priznani poklicni režiserji in igralci Milan Skrbinek, Valo Bratina, Vekoslav Janko in dr. Zbrali so okoli sebe nadarjene mlade ljudi, od katerih so se pozneje nekateri posvetili stalno gledališču in postali dobri igralci. Takrat so se prirejale v Ptujju in Celju redne sezone z abonmani. Poslabšanje gospodarskih in socialnih razmer, deloma tudi nezadostno razumevanje oblasti in javnosti, je pa to zanosno delo ustavilo in končno docela ubilo. Poznejši poizkusi učencev poklicnih režiserjev in igralcev, da bi odre obnovili, so se po vrsti ponesrečili. V Ptuj je hodilo nekaj sezon gostovat mariborsko gledališče, dokler niso nazadnje izostala še ta mnogo obetajoča gostovanja. V Celju je prevzela gostovanja Ljubljana in jih v deloma skrčenem obsegu vzdržuje še sedaj.

Po opustitvi lastnega gledališča in mariborskih gostovanj, se je v poslopje ptujskega Mestnega gledališča vselil kino, in obnovev rednega dela Dramatskega društva je postala tudi tehnično težavna. Vendar iniciativnost tudi poslej ni popolnoma zamrla; letos se je delo celo nekako sistematiziralo in pokazali so se plodni rezultati. V letošnjem letu smo doživeli v Ptujju nekaj prav uspešnih predstav in med njimi — tri krste. Prvi krst je doživela Antona Ingolič a drama »Zgrešene poti«. Delo je vzbudilo v Ptujju mnogo zanimanja in pokazalo, da bi se Ingolič utegnil razviti tudi v dobrega dramatskega pisatelja. Njegov prvenec je razodel res precej hib, a tudi mnogo vrlin.

Dne 21. februarja smo doživeli v Mestnem gledališču drugi ptujski krst, resnično senzacijo. Kmečki diletanti iz Cirkovc na Dravskem polju so uprizorili svojega rojaka, mladega kmečkega fanta Vinka Koržeta igro »Micki je treba moža«. Zrežirala sta jo cirkovski učitelj Debenak in avtor sam, ki je nastopil tudi kot igralec. Igrali so v domačem narečju in dosegli nepričakovano lep uspeh. Koržetova igra res nima literarnih ambicij, je pa vendar zanimiv poizkus, ki zasluži vso pažnjo že zaradi svojega avtorja, prvega slovenskega dramskega pisatelja iz kmečkih vrst. Prepričani smo, da bo napisal Korže še kaj pomembnejšega, kakor je ta njegov zanimivi prvenec.

Tretji krst smo doživeli 17. marca, ko so dijakinje in dijaki tukajšnje gimnazije uprizorili Stanka Cajnk arja igro »P o t m l a d o s t i«. V treh dejanjih z epilogom je zajel avtor v odrsko dogajanje življenjski razvoj mladega človeka od dobe neskrbnega igranja preko prvih bojev s težko sodobno realnostjo do končnih spoznanj, zgoščenih v epilogu v filozofski nazor verskega stališča. Delo je časovno, vsebinsko in tehnično razblinjeno in nima tiste elementarne, enotne notranje dramske sile, kakor bi si želeli, vsebuje pa odlične odlomke in zdrave misli. Kakor prvi dve, je tudi to šele poizkus. Vsi ti poizkusi pa vendarle dokazujejo, da si skuša ustvariti mali in zanemarjeni Ptuj svoje lastno duhovno življenje tudi v gledališču. —a.

POLITIČNI ZAPISKI

SVOJEVRSTNO POJMOVANJE DEMOKRACIJE. Med razpravo o prosvetnem proračunu naše banovine, dne 17. februarja letos, je dejal neki banovinski svetovalec: »Učiteljstvo nima v politiki nič opraviti, ono spada v šolo, kjer ima kot vzgojitelj široko polje dela in udejstvovanja.« Svojevrstna izjava, ki bi bila razumljiva iz ust kakega fevdalnega gospoda v srednjem veku, ni pa razumljiva iz ust moža, ki izpoveduje sicér demokratična načela. Po tej logiki tudi duhovniki, odvetniki, trgovci, obrtniki, delavci, kmetje itd. ne spadajo v politiko, ker spadajo v cerkev, pisarno, trgovino, delavnico, tovarno, na polje itd., kjer imajo široko polje dela in udejstvovanja. Kdo ima po tem takem v politiki še kaj opraviti?

ČUDNO PRIZNANJE. Bivši večkratni minister in sedanji senator g. dr. Grga

Angjelinović je izjavil časnikarjem: »Mi Hrvati jugoslovenske orientacije ne moremo v teh razmerah frontalno voditi uspešnega boja na vsem terenu z g. dr. Mačkom, ker vodijo ves boj med ljudstvom za njega in njegovo politiko vsi politični, upravni, gospodarski in socialni pogoji, za kar se je treba zahvaliti politiki iz Beograda vseh teh 17 let.« G. minister je tako priznal, da je bila vsa politika vseh beograjskih vlad vseh 17 let napačna. Toda v teh vladah je bil v najrazličnejših časih g. dr. Angjelinović aktivni in odgovorni minister!

MANJŠINSKA POLITIKA. Isti g. senator dr. Angjelinović je izjavil ob isti priliki: »Jugoslovenski nacionalisti smo v hrvatskem delu našega naroda v manjšini, kar velja tudi za srbski in slovenski del.« Torej je ves čas vsa naša oficielna politika — manjšinska politika.

lepe tiskovine
izdeluje

podravska
tiskarna
maribor
gregorčičeva 6
telefon 2038

Anton Tavčar

TVORNICA MESNIH IZDELKOV
IN KONZERV - ŠPECIALITETA
PRAŠKA GNJAT

MARIBOR, JURČIČEVA 3
TELEFON ŠT. 21-47

FR. BERNHARDOV SIN, IMEJITELJ

GUSTAV
BERNHARD

ZALOGA STEKLA IN PORCELANA

MARIBOR

ALEKSANDROVA CESTA 17 - TEL. 20-30

Velika izbira kožuhovine:

PETER SEMKO

krznar in izdelovatelj športnih
in uniformskih čepic ter pro-
daja vseh uniform. potrebščin.

Izvršuje vsa dela strokovno in solidno!

Cene brezkonkurenčne!

MARIBOR, GOSPOSKA UL. 37

Svilene kombineže 20 Din
svilene hlačke od 6 Din naprej
kakor vso drugo svilo dobite
po jako znižanih cenah v

Trpinovem bazarju

Maribor, Vetrinjska ulica 15

KAVARNA

»BRISTOL«

MARIBOR, VETRINJSKA UL.

LASTNICA: KATICA GOLOB

Shajališče vseh meščanskih slojev. Krasen senč-
nat vrt. Na razpolago veliko časnikov in revij.

*Kovčege, spise,
šolske, ročne torbi-
ce, listnice, denar-
nice, dokolenice,
naštrbničke, žoge
i.t.d. priporoča*

Ivan Kravos, Maribor
Aleksandrova cesta 13

*Damski in moški klobuki
najmodernejšij oblik vedno v
zalogi - Popravila naglo
in poceni. Priporočata se*

Ivan in Helena Kvas

Maribor, Aleksandrova c. 32

TISKARNA
LITOGRAFIJA
OVOJNI TISK
KNJIGOVEZNICA
PLAKATIRANJE

Mariborska tiskarna d. d.
Maribor, Telefon 20-24

RAZNI ZAPISKI

POGLAVJE O NAŠI KULTURNI ZRELOSTI. Pri »predstavah« »čarovnika« Rette v naših glavnih mestih smo videli med drugimi radovedneži več sto intelektualcev, ki jih zaman iščemo v naših gledališčih, na koncertih, umetnostnih razstavah itd. »Čarovnik« je vzel v dobrem tednu iz slovenskih žepov najmanj 60.000 dinarjev. Kako bi bili veseli te v današnjih časih tako lepe vsote stradajoči igralci, likovni umetniki, pisatelji in drugi tvorci naše kulture! Pa je šla za več ko prazen nič tja, od koder se k Slovincem nikoli ne vrne...

SLOVANSKA IGNORANCA. V slovaški katoliški leposlovni reviji »Elánu« je objavil slovaški pesnik H l b i n a pesmi s potovanja po Avstriji in Italiji v poletju lanskega leta, v katerih opeva Klagenfurt, Wörthersee, Isonzo, Gorizzio, Udine, signorine ob Isonzu in celo Marinettija na njenih bregovih. Čudovita ignoranca slovaškega izobraženca! Mi pa sanjamo o vseslovanstvu!

ZGODOVINA JUGOSLAVIJE IN SLOVENCŪ. V založbi »Centralnega presbiroja« (srbsko bi se to glasilo »Središnji dopisni ured«, a gorenja spaka je očitno bolj »otmena«), je izšla letos francoski pisana knjiga: Stanoyé Stanoyévitch (Stanoje Stanojević): »Histoire de Yugoslavie«, namenjena v informacijo zahodnemu svetu. Človek bi pričakoval, da bo vsebovala ta knjiga zares zgodovino Jugoslavije, to se pravi Slovencev, Hrvatov in Srbov, v resnici pa predstavlja samo zgodovino Srbije kot jugoslovanskega »Piemonta«. Zgodovina ostalih delov, zlasti Sloven-

cev, je g. Stanoyévitchu le postranskega, periferičnega pomena. Sicer pa je to v Beogradu že sistem.

JAVNA DELA. Po številu prebivalstva bi morala dobiti Slovenija iz milijardnega kredita za javna dela 80 milijonov dinarjev, po davčni moči pa še več. Dobila je 35 milijonov. Od tega bivša Spodnja Štajerska 5 milijonov.

BANOVINSKE BOLNIŠNICE IN DRŽAVA. V zadnjem letu so slovenski časniki veliko pisali o obupnem položaju naših bolnišnic. Vse so pretesne in zastarele, inventar se obrablja, novega ni. Med tem pa dolguje država slovenskim banovinskim bolnišnicam na obveznih izplačilih preko 5 milijonov dinarjev, t. j. vse od leta 1930 dalje.

UNIFIKACIJA TELEFONSKIH APARATOV. Letos so pri nas zamenjali lepe moderne telefonske aparate znamke Siemens z aparati znamke Ericson. Prometno ministrstvo je nato izjavilo, da se je izvršila zamenjava zaradi unifikacije, da bodo v Beogradu vsi aparati ene, v Sloveniji pa druge znamke.

IZVOZ PRAŠIČEV IZ JUGOSLAVIJE. V prvih petih tednih letošnjega leta je dovolil Urad za kontrolo izvoza živine pri Zavodu za pospeševanje zunanje trgovine v Beogradu na podlagi v trgovinskih pogodbah določenih kontingentov izvoz 22.046 prašičev v Avstrijo in Češkoslovaško. Od tega iz Slovenije 237. Izvozili so jih zasebniki, in kdo ve, če so vsaj teh 237 kupili od slovenskih kmetov?

OBJAVE UREDNIŠTVA

Nameravali smo objaviti že v prvi številki tudi poročila o gledaliških sezonah, koncertih, nekaterih novih knjigah itd., ker pa rokopisov nismo pravočasno prejeli, izidejo prihodnjič.

**KLOBUKE
OBLEKE
PERILO
KRAVATE**
itd. nudi ugodno

JAKOB LAH
MARIBOR
GLAVNI TRG ŠT. 2

SLAŠČIČARNA
EMAN. ILIČ, MARIBOR
SLOVENSKA 5, ALEKSANDROVA 40
priporoča vsakovrstno sveže pecivo,
sladoted, čokolado, bonbone itd.

PRIPOROČA SE
JOSIP ŠINIGOJ
TRGOVINA Z DELIKATESAMI
MARIBOR, ALEKSANDROVA 18

GRAJSKI KINO

KINO KAVARNA

KINO RESTAVRACIJA

KINO BAR

TELEFON 22-19

Najlepši kino in najlepši bar v naši državi. Izborna restavracija, prvovrstna kavarna

VARIJETE. Vsak dan koncert, ples, zabava, varijete predstave.

KINO: začetek dnevno ob delavnikih ob 4., pol 7. in pol 9. uri; ob nedeljah in praznikih ob pol 3., pol 5., pol 7. in pol 9. uri.

KONCERT: v kavarni dnevno ob 8. uri, ob nedeljah in praznikih tudi od 5. do 7. ure popoldan, s plesom in varijete-sporedom.

BAR: začetek dnevno ob 11. uri zvečer.

DNEVNO KONCERT — PLES — ZABAVA — VARIJETE
LASTNIKI: GUŠTINOVI DEDIČI